КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА
ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК—ЛЬВІВ

CO-OPERATIVE REPUBLIC
Ukrainian Monthly Review — Lwiw Poland

Ч. 7—8.
ЛИПЕНЬ-СЕРПЕНЬ
1935.
РІЧНИК VIII.

НА ОКРАЮ ДНІВ

РЕЗОЛЮЦІЯ МІЖНАР. КООП. СОЮЗУ НА ДЕНЬ КООПЕРАЦІЇ 6. ЛИПНЯ 1935.

МКС. пропонує ухвалити цього року на Святах Кооперації ось таку резолюцію:

Зібравшись у XIII-й Міжнародній Кооперативний День, зорґанізовані у Міжнародньому Кооп. Союзі 100 міліонів членів заявляють ще раз тверду привязаність до тих засад, що є основою й підставою спілчанського руху:

в і д к р и т е ч л е н с т в о в Союзі для всіх, без ріжниці раси, національности, краски або віроісповідання, це основна умова правдивого кооперативного єднання; н е з а л е ж н е у п р а в л і н н я в кооперативах та невязаний їх розвиток — це суть існування нашого руху; з а с т у п л е н н я з и с к у о д и н и ц ь с л у ж б о ю в к о р и с т ь з а г а л у — це не тільки вислід нашої праці, а й підвалина орґанізації та кінцева межа.

Кооператори певні того, що їхня господарська система має безсумнівну перевагу над іншими. Доказом того є відпорність кооперації у крізах, які розхитали господарське життя в ході останнього десятиліття. Вони заявляють відкрито й голосно, що загальне примінювання засад кооперативного руху може значно приспішити поворот світа до добробуту та удержати такий стан і в будуччині.

Кооперативна співпраця між народами вимагає знесення тих безчисельних барієр, що їх побудовано після війни, котрі гальмують свобідні зношення народів з народами, держав з державами та які руйнують єдність і солідарність внутрі родини народів.

К о о п е р а т о р и в с ь о г о с в і т у є д н а ю т ь с я в д у м ц і п р о з а м и р е н н я м і ж н а р о д а м и. В о н и в и м а г а ю т ь т о г о, б о ц е є п е р е д у м о в а п о с т у п у к у л ь т у р и й д о б р о б у т у л ю д с т в а.

ПЕРЕД ДНЕМ КООПЕРАЦІЇ — КРИТИЧНІ УВАГИ.

»Міжнародній День Кооперації« цього року припадає на 6 липня і того дня його урочисто відсвяткують кооператори всього світу — де тільки мають для цього змогу. (Польська кооперація цей день цього року перенесла на 15. вересня).

»Міжнародній День Кооперації« — святкування, придумане Міжнар. Кооп. Союзом для того, щоби спільною маніфестацією однакових змагань у всіх країнах одночасно звернути скрізь на себе увагу і тим заставити одних зацікавитися спілчанським рухом, других навчити поваги до нього і тим паралізувати їх розгін проти нього. Думаємо, що треба й нам змагати до того, щоби День Кооперації святкувався одночасно, ударним порядком скрізь в одному дні, хочби тільки звичайними сходинами членів з ухваленням відповідної резолюції (якщо нема в кожній місцевости змоги обставити свято більш урочисто).

Нам здається, що влаштуванням великих повітових чи окружних свят-празників, при одночаснім занедбанні льокальних в кожній місцевости сходин — ми викривили ідею Дня Кооперації і тим пошкодили справі. У повітових святах з конечности бере участь тільки мала частина кооперативного громадянства — решта остає в селі. По друге: таке свято влаштувати не так легко, як місцеве. Тому, як бачимо з досвіду, свят відбувається чимраз менше, вони стали тільки спорадичним явищем. Третє: надаючи святу більш маніфестаційний, обрядовий характер, ми одночасно затьмили його діловий кооперативний зміст. Рідкістю є в нас свята, на яких подається ділова інформація про кооперативу, що влаштовує свято, про її успіхи й недомагання, ще більшою рідкістю є збірка на святі підписів на членські заяви, роздача скарбонок на ведення дрібної ощадности, започаткування тут же збірки на ощадність, роздача тут же товарів з титулу товарових зворотів і т. д.

Так, з далеко меншим шумом, а за те з більшою діловитістю улаштовують День Кооперації у других народів. У нас же, пожалься Боже, останніми часами шум тріскотливих, часто непідготовлених загальних промов (які уже переїдаються), заглушує кооперативний зміст цілої постановки.

Думаємо, що підставовою й основною формою святкування Дня Кооперації повинно бути місцеве зібрання членів, евент. з урочистою академією, в кожній місцевости краю, щоб міг в ньому участь взяти кожний член кооперації, жіноцтво, старці й дітвора. Святкування повинні відбуватися всі нараз, як на команду, в один день, щоби тим привчалася кооперативна громада до карности й точности, як на війні.

Повітові-ж свята можуть залишитися, як закінчення й резюме місцевих та відбуватися в міру сил і засобів у довільному часі.

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ЦЕНТРОСОЮЗУ.

Цьогорічні Загальні Збори централі сілької господарсько-споживчої кооперації відбувалися в кращій атмосфері, як минулорічні. Як не як, а все таки рятункова акція на селі і в окружних союзах дала вже певні позитивні висліди. Хоч останні місяці приносять нові трівожливі познаки зросту подажі на кредит і манкарства, то все таки погляд на стан Центросоюзу та Окружних Союзів у 1934 році дає право до оптимізму, що йдемо до кращого. Це переконання віяло як з промов тих, що стоять у проводі Ц. С., так і тих, що ведуть округи і є формально умандатованими господарями Центросоюзу та відповідають за його долю перед селом. Потішаючим був теж і факт, що зїзд обставлено старанніше, як бувало: розложено його на два дні: перший присвячений обговоренні стану кооператив на місцях та Окружних Союзів, другий — самого Центросоюзу, як їх експонента. Ця дводенна, широка й солідна дебата робила як найкраще враження, головно тим, що чути було отвертість у виголошуванні своїх думок, менше було »завивання в бавовну«; була критика і гори і середини і долу, але критика наскрізь річева, без тіні сервілізму з одної сторони, або деамґоґії — з другої.

Думаємо, що Ц. Союз і на будуче буде додержуватися системи дводенних зїздів Окр. Союзів з подібною, як цього року програмою. Поліпшенням булоб, якби не тільки субстрат обрад другого дня (звідомлення Ц. С.) розсилався заздалегідь учасникам збору, але й хоч короткі резюме рефератів на перший день: про стан підбудови Ц. С. Бо доля верхівки залежна головно від долі основної ланки кооператив на місцях та їх окружних союзів.

КООПЕРАЦІЯ І КАРТЕЛІ.

Поступаюча все таки, хоч черепашиним ходом, розбудова нашого приватного промислу, тягне за собою вже й деякі неґативні наслідки. Маємо на думці факт, що одна з наших промислових приватних фірм, фабрика свічок »Керос« — вступила в члени картелю, себто загальної міжнаціональної спілки фабрикантів свічок. Не входимо тут в розгляд тих оправдань, якими ця фірма вияснює свій вхід до картелю. Нам ходить про самий факт, та випливаючі з того наслідки (звишка цін). Кооперація мусить рішучо обстоювати засаду, що ті приватні українські фірми, які бажають, аби їх підпирав зорґанізований український консумент, не сміють входити у які небудь звязки й союзи, створені проти того консумента.

Виринає питання: що робити з таким випадком, коли фірма оправдує свою поведінку примусовим положенням? Очевидно, тоді мусить вона дати кооперації змогу перевірити фактичний стан, вглянути ближче в саму справу та в калькуляцію підприємства, перевірити оправданість адміністраційних коштів і зисків, бо кооперація мусить перш усього боронити свого члена перед уся-

кою неоправданою звишкою цін. В разі неоправданих зисків кооперація мусить вимагати для себе відповідно вищих рабатів.

Саме життя веде нас і мусить привести до того: кооперація мусітиме мати фактичний вплив на ті приватні підприємства, що розбудовується. головно дякуючи її підпертю.

З АНОМАЛІЙ НАШОЇ МІСЬКОЇ ДІЙСНОСТИ.

Автор цих заміток був на днях на сходинах громадян у кількох сторонах Львова. Були це свята кооперації, влаштовані дітворою місцевих заведень »Рідної Школи«. Крім дітвори було зібраних чимало й батьків, мам та взагалі старших осіб. Гарно й тепло робилося на душі, слухаючи як дітвора вихваляє силу спільноти й єднання, які величні співає пісні на її честь. Але враз із тим якось дивно робилося від факту, що все це якось наче висіло у повітрі! Аж просилося, щоб тут-же виступив хтось з місцевої споживчої кооперативи чи її філії із закликом: »хто ще не є членом нашої кооперативи нехай пристає до гурту! Ось членські заяви! Покажім ділом любов до спільництва! Скажім — на Городецькій чи на Личакові чи в Ринку — нехай вступає в члени »Народної Торговлі«, де є крамниці »НТ.«; на Богданівці чи Левандівці чи Клепарові — до тамошніх місцевих кооператив і т. д. Хто не складає дрібної ощадности в »нашій« кредитовій кооперативі, нехай це зробить негайно і т. д. Ось пушки нашої кооперативи!«*). Так робиться скрізь у світі і тим лише способом кооператива засвідчує свій орґанічний звязок з громадянством.

А в нас під цим оглядом якісь інші звичаї, на нашу думку недобрі. Бо сила кооперативи не лиш у числі принагідних покупців, а головно в многості дійсних і душею з нею звязаних членів.

Свята кооперації по містах влаштовувати повинні в першу чергу якраз міські кооперативи. Бо так, як є тепер — то »Рідна Школа« випереджує кооперацію у веденні кооперативної пропаґанди!

40 ЛІТ ВІД СМЕРТИ ІДЕОЛЬОГА »ВІЛЬНОЇ СПІЛКИ«.

20 червня ц. р. минуло рівно 40 літ від менту, як у болгарському місті Софії, здалека від рідного краю, замкнулися на віки добрі й розумні очі одного з найбільших людей України — професора Михайла Драгоманова.

Яка ділянка українського життя не завдячує цій людині найбільш цінних дарів? Чи можна це сказати про науку (етноґрафію, історію, соціольоґію), чи про красне письменство, якому він подарував Франка і Лесю Українку, дітей його духа?

*) Так робить м. і. кредитова кооп-ва »Згода« на Городецькій (що їй признаємо.

(Франка він прямо вирвав з москвофільського мракобісія). Чим булаби історія українського національного руху, без того, хто дав формалістичному українському націоналізмові глибокий зміст, звівши його з царини фраз до конкретних завдань щоденної праці для освіти й культури народу? Чим булаб наша політика без того, хто ціле життя поборював втечу від політики та україно-»фільське« лише-культурництво? Скільки врешті завдячує йому наш просвітній та економічний рух, людині, що товкла нам у голови вперто і невтомно, що »неправда — не просвіта«, та що »поки селяни неосвічені й бідні, доти сойми й ради, як їх не вибирай, все будуть проти народу«.

Мих. Драгаманів як соціольог і орґанізатор народу найбільш відомий зі свого славетнього гасла »вільної спілки« та другого, що означує методу, якою доходити до такого спілчанства: »будувати знизу вгору!«.

Гасло »вільної спілки« в політично-устроєвій ділянці означало здійснення правдивої демократії на ґрунті федеративних союзів громад, країв, областей, а в дальшій перспективі може й цілих вільних народів. В економічній ділянці це гасло означало ніщо інше, як вільну й непримушену кооператизацію в усіх її можливих формах. В однім і другім випадку Др-ів не уявляв собі таких союзів інакше, як тільки при збереженні свободи на зах.-европейський лад (постійно захоплювався самоврядним устроєм Швайцарії та Англії). Стоячи на ґрунті добровільного союзництва він пашів стихійною відразою до всякого централізму, особливо-ж націоналістичного й шовіністичного. Через те був у постійних конфліктах з московськими обєднителями усяких красок, від найчорніших до найчервоніших, та вже тоді пророкував їм, що вони докотяться до якобінства, тільки ще більш дикого, як було французьке.

Чи не здійснилося це ґеніяльне предсказання Драгоманова у виді сучасного большевизму?

Концепція вільного союзництва, вільної ініціятиви усім, та будування знизу вгору була як найкраще достосована до потреб поневоленого суспільства і тому не диво, що, як пише Софія Русова, ідеал Вільної Спілки одушевляв на Україні всю молодь 80-х і 90-х років.

Позначився цей вплив сильно також в ділянці конструктивної просвітньої та господарської роботи. Батько української кооперації Микола Левитський оповідає, що в молодости своїй вчитувався у писання Драгоманова (дістати цю нелеґальщину було в Росії дуже нелегко!). Вплив вільноспілчанських ідей на Франка та всю молоду галицьку ґенерацію 80-х і 90-х років занадто відомий, щоби про нього розводитися. Глибоко в уми западали ясні й льоґічні слова женевського еміґранта з осторогою, щоби не покладати забагато надій на ласку згори, від держави, а більше налягати на працю в низах:

»...Треба мати люд сполучений, впорядкований (зорґанізований). Збирати треба людей коло річи для них близької, зрозумілої, явно корисної. Хто думає, що головніше діло освіта — той нехай закладає товариства просвітні, робить відчити, закладає читальні, спілки і т. д. Ними світа не зміниш, тільки якіб вони не були маленькі, а все таки свою пільгу людові вони роблять, а найголовніше, вони згромадять людей до купи. Хай уся країна покриється сіткою усяких товариств та рад, котрі люди заведуть собі, як самі схотять, а не так, як велять їм соймові устави. Вся ця сітка буде не начальством над людьми, як сойм та державні ради, а самим людом, вона не буде носитися поверх життя, ні дурити людей тим, що ось, мовляв, ощасливлять їх згори, а буде робити, хоч маленьке, та видне й корисне діло. Це будуть, коли хочете, свої сойми, свої державні ради, окремі від урядових, вибраних, що вони найменше всього можуть показувати думку самого люду. ...Оце ми зовемо порядкуванням знизу вгору, від праці дійсної, близької, до дальшої«.

Ніхто у нас до часу Драгоманова не сформулював так ясно остаточної мети і засобів т. зв. орґанічної праці.

Тому з пошаною клонить голову перед Його духом вся українська громада, судячи його життєвий труд по його змісту, а не по зверхнім формулам, які дехто може й не в цілости приймати за свої.

»ДЛЯ ВАС Є ВАРСТАТ ПРАЦІ!«.

Мукачівська »Земля і Воля«, орґан »Українців членів республик. хліборобської (аґрарної) партії« на Закарпатській Україні порушує у числі 22. дуже важне питання: що робити молодим матурантам?

Автор статейки констатує, що нема надій на працю в державній адміністрації, а навіть щораз менше у шкільництві, бо й тут починається »експортова політика«: вільні місця займають Чехи й Словаки, повчившися пару місяців »руської« мови. Автор цілком правильно звертає увагу на ділянку господарського життя, опановану на Закарпатті в цілости жидами й мадярами:

»Не падайте духом, плекайте й на далі ті мрії, що плекаєте у шкільних лавках — праця для народу. Для вас варстат праці є: розбудова народнього промислу і торговлі і разом з тим освідомлення народу.

»Наприклад з многих сіл Підкарпаття вивожується річно багато сіна, яблук, бараболь і інших господарських продуктів, на чому заробляють тисячі. Для цієї перепродажі капітал не є потрібно, но знання, спритність і охоту. Майже ще не порушено поле кооперації. Колиб це поле було зоране як слід, як то є в Галичині, далоб воно для многих екзистенцію житєву й то незалежну.

»Отже сестри і браття, дух хай буде скалою! Не дивіться за модними ідеями, не втрачайте енерґії на пусті балачки, но йдіть на село! Там ваше спасення, там і робиться найбільша кривда українському народу.«

Думки здорові і варті поширення.

ДРУГАМ НА ЗАКАРПАТТІ.

З душі витаємо кожний прояв оживлювання народнього руху серед вас і вміємо оцінити вашу добру волю й поступ у вашій роботі. Зокрема нас тішить розбудова українського друкованого слова, бо-ж це перша умова орґанізації народу. Та позвольте при цій нагоді звернути вашу увагу на одну річ: на мову і стиль більшости ваших видань.

Позвольте, що приведемо тут який небудь з краю уступ. (Беремо приклади з тих видань, що піддержують з нами духовий звязок, надсилаючи нам свої обмінні примірники). Ось приміром:

»Кожна кріза в її основі є наслідком певних помилок та несправедливости, нагромаджуючись в поступовому русі розвитку людського товириства*), котре при сучасному та неправдивому виборі дороги та засобів, відхилялось в свому історичному розвитку та рості від вічних празаконів всього істнуючого. Звідси вислід завжди — соціяльні заворушення, тому що нагромадження неунормованих, в розвитку товариства, запитів є динаміт котрий вкінці розриває саме товариство« (»Земля і Воля«, ч. 9).

Ми питаємо: хто — не з поміж селян чи зарібників, але з освічених людей зрозуміє легко, що тут сказано?

Або другий примір, з іншого часопису (по суті дуже корисного і розумно веденого):

»Коли говорити про загал, то треба отверто сказати, що характери в нас ще не настільки є викристалізовані, щоби розумілося, в якому випадкові ця засада є тактичним тягом, а в якому паданням по похилій площі. За цим гаслом (»що нам дадуть«), яке обіцяє спокій, а не боротьбу, яким можна оправдати кожен свій крок, безумовно підуть многі й многі і на тому український рух утратить, бо не буде зростати з власної сили, а лише з »подаяній«.« (»Світло«, освітньо-господарський часопис, ч. 5—6).

Чи це має читати селянин? Коли так, то не буде дива, якщо читачів буде щораз менше.

Другам на Закарпатті радимо щиро: пишіть простою мовою, так як говорить народ, пишіть короткими й ясними реченнями. Не ганяйтеся за »високим стилем«. Тоді вас зрозуміє й маса, а з приємністю читатиме й інтеліґент! Радимо це в інтересі спільної нам усім справи. Бо гріх не використовувати як слід тих умов доступу до мас, які українство поки що має на Закарпатті.

---

*) Мабуть суспільства? (Ред. »Кооп. Республики«.).

Михайло Драгоманів і прудонізм*)

Самовідмежовування Драгоманова від московського народництва в його анархічнім і соціялістичнім варіянті, також від марксизму, його зближення з прудонівцями, співробітництво в їхніх видавництвах, навіть входження в склад редакції „Le Travalleur" і т. д. для нас мусять мати значіння. Додаймо до того посвідчення Овсяніко-Куликовського (1877—1878 рр.), що »психольогічною тягою Драгоманова був Захід, переважно романський, його тягло зокрема до Франції й Італії[1]), — він був що до цього справжній західник« (»Наше минуле« 1918, ч. 2, ст. 55), — все це натякає на якусь близькість ідеалу Др-ва до романської соціялістичної течії, і з осібна до прудонізму. Справді перегляд писань Др-ва переконує нас, що він був дуже вчитаний у твори Прудона, їх добре знав і нераз сам їх прихильно коментував. »З соціольогів найбільш читав Прудона« — свідчить його дочка[2]).

Погляньмо, як розумів Драгоманів вчення Прудона і як ставився до нього.

Він писав у 1881 році[3]):

»Вчення про ан-архію, тобто безначальство, як протилежність всім більш чи менш централістичним теоріям Франції 40—50 років, означено було Прудоном як вчення про повну незалежність особи і непозбувальність її прав перед будь якою владою, навіть виборнопредставницькою, як управління кожної одиниці своєю волею — через що Прудон ставить слову ан-архія, як синонім, англійське слово self-government (самоврядування). В практичному приложенні теорія такого анархізму приводила до вільного гуртування, федералізму, через що й Прудон виклав найбільш повно цю теорію в книзі „Du principe fédératif".

»Прудонівське вчення про ан-архію — каже М. Др-ів у 1883 р. — у відріжнення від монархії, пан-архії, чи комунізму і демократії (унітарної), висловлене побіжно ще в 1840 році в мемуарі-

*) Зростаюче заінтересування особою й ідеями французького соціольоґа Пера Прудона, особливо його ідеями господарського спільництва (»федералізму«) каже нам звернути більшу увагу на найвизначнішого нашого прихильника прудонівських думок — Михайла Драгоманова. Це тим більше потрібне, що мале ознайомлення публики з »анархізмом« Прудона сприяє у нас фальшивим уявам про М. Драгоманова. Низше приведений уривок з більшої, ще недрукованої праці проф. Ол. Мицюка про М. Драгоманова дає змогу блище пізнати відношення цієї людини до Прудона та його російських вульґаризаторів (прим. М. Бакуніна). Вдумливий читач відразу розпізнає під хибною назвою »анархізму« — типову ідею спілчанства, що правда, поширену не лиш на господарську ділянку, але й на політично-державну. **Ред. »Кооп. Респ.«.**

1) В одному місці М. Др-ів виразно зазначував, що його симпатії найбільше склонюються до англійської культури й духа. — Ред. »Кооп. Респ.«.

2) Лідія Шишманова-Драгоманова — »Зі споминів про М. Драгоманова«, »Нова Україна« 1922, ч. 13—15, ст. 43.

3) Вид. по російськи у »Полит. Сочиненіях М. Др-ва«, Париж 1905, т. I, ст. 124.

„Qu'est ce que la propriété",ґрунтовно виложено в книзі „Du principe fédératife". Практичне здійснення цього »самоврядування«, примирення засад авторитету і свободи, Прудон бачив у федерації громад, кантонів і провінцій, дуже подібній до швайцарського політичного ладу, основи якого, федеральний договір з 1848 р., Прудон часто цитує для пояснення своїх ідей. Як соціяліст (в широкому розумінні — О. М.) Прудон тільки доповнює чисто політичне швайцарське самоврядування плянами федерації економічної, земельної, промислової. Як теоретичний противник комунізму з його »нероздільністю влади, як і в монархії, і як практична людина і француз, син країни, в якій більшість працюючого населення, це селяне-власники, Прудон уявляв собі господарські федерації-спілки як орґанізації взаїмного постачання, кредиту, асекурації, виконування замовлень на громадські потреби спілками робітників і т. д.. Цей, як він його теж називав, господарський »мутуалізм і ґірантизм«[4]) Прудон вважає здійснимим тільки у політичній федерації й вищій формі федералізму (спілчанства). Розуміючи слово революція в широкім сенсі як постепенний рух (властиво еволюцію), Прудон зовсім не настоював конечно на силоміцькому зруйнуванні нинішних держав і нинішнього господарського устрою і казав, в кінці першої книжки, що: »всі мої економічні ідеї можна зібрати в трьох словах: федерація хліборобсько-промислова. Всі мої політичні ідеї зводяться до подібної-ж формули: федерація політична або децентралізація«...

У примітці Драгоманів додає:

»Та якраз розуміння ан-архії, як безначальства, виключає принциповий культ революції, як насильного перевороту, бо цей останній неможливий без захоплення і держання влади певною меншістю (хай і передовою); більшість не потребує насильства, а просто влаштовується як хоче. Здійснення-ж і удержання соціялістичного ладу не мислиме проти волі більшости і без її бажання. Тимто власне соціялізм не може мати культу для революції... Таким чином вчення про ан-архію в політиці відповідає вченню про еволюцію в природознавстві й соціольоґії, як вчення про монархію відповідає релігійному однобожію (з чудесами в природі), а вчення про революції — фільософічному деїзмові (з катаклізмами в природі). Само собою, що еволюційна теорія не виключає в крайніх випадках повстань проти прямого насильства з боку державної влади« (Полит. Сочин., т. II, 1906, ст. 691—692).

Принагідно Др-ів вказував на хибні розуміння думок Прудона, видвигаючи свою інтерпретацію. У статті »К біографии Желябова« 1882 р., реаґуючи на те, що богато революційних соціялістів, очевидячки російських, тільки тому звернулися до »централізації«, що бачили в ній синонім »дисципліни«, що клич т. зв.

[4]) Від лат. mutuus — взаїмний, мутуалізм — лад взаїмности.

централізації став реакцією проти клича анархії, він пояснює це тим, що »многі Росіяни анархію розуміли не по прудонівському, а дуже вже по дворянському. Вони розуміли її, як свободу для кожного пана практикувати свою фантазію, аби тільки вона була більш чи менш червоного коліру. Так — з докором продовжує Др-ів — наче б то федералізм, до якого Прудон в практиці зводив свою »анархію« — виключав дисципліну, так ніби то він не найбільш догідна для людей форма орґанізації, з неминучою дисципліною?!« (Там-же ст. 435).

До новіших анархістів Др-ів ставився неґативно. Він уважав, що анархісти власне кажучи не мусіли би мати нічого спільного з блянкістами (»Вольное Слово« № 39, 1882, »К біографии Желябова«). В тім же 1882 р. Др-ів заняв неґативну позицію до »всіх писань новіших анархістів«, в яких після його характеристики змішалися здорові ідеї прудонівського анархізму (власне федералізму) з привичками думання запізнілого якобінства, що обернулося у бланкістське*) »вспышкопускательство« (»Вольное Слово«, 1882, № 49). В другім випадку (стаття »Динамитно-анархическая епидемія«, »Вольное Слово« № 58 і 59 за 1883 р.), беручись розсіяти хоть скілько небудь туман відносно слова »анархія, Др-в між іншим каже: »...Деякі західні анархісти — динамітчики виводять свій родовід від Прудона, тим часом вони не мають нічого спільного з ученням Прудона про анархію чи безначальство, а є близькими до тої мішанини якобінства зі соціялізмом, котру заступав колись Блянкі і котра є дуже далека від вчення про ан-архію«.

В деяких відношеннях Др-ів критикував і Прудона, не кажучи вже про Бакуніна: »У самого Прудона — писав він у 1881 р. — а ще більше у Бакуніна до вчення про ан-архію примішалося досить ґеґеліянської метафізики, котра в значній мірі збивала їх наслідувачів. Так Бакунін, каже він, різко протиставляв свою анархію всякій існуючій і навіть нині мислимій політичній формі, як ґеґеліянську антітезу існуючому положенню (теза), після повного зруйнування якого... наступить синтеза, відбудова суспільних союзів знизу вверх, від індівіда до асоціяції, громади, нації, людства. Процес »руйнування« держав ...Бакунін уявляв собі в якійсь мірі у фантастичних формах, як якусь то катастрофу, забуваючи, що в світі не існує руйнування без будування і навпаки«... Деяку плутанину в поняття про суспільне життя — продовжує Д-ів далі, маючи на увазі вже і Прудона —»вносило таке розуміння анархічної ідеї, яке... вимагало безумовної економічної незалежности осіб і громад, забуваючи, що в економічному відношенні власне нема особи самостійної та що незалежність особи і громади неминуче

*) Бланкізм, від фр. революл. соціяліста Л. Бланкі, (1805—1881), пропаґатора терроризму й диктаторського централізму, як продовження тактики партії якобінів. »Вспышкопускательство« — моск. слово, значить орґанізування несеріозних револ. виступів (»фаєрверків«). **Ред. »К. Р.«.**

повинна уступати перед потребами продукції річей, необхідних для людського життя. Але при всіх цих і подібних обмеженнях, вчення про ан-архію містить в собі підвалину для здорової федеральної[5]) теорії, котра особливо була корисна для Франції... а ще більш... для Росії« (»Пол. Соч. I, ст. 124—5)[6]).

Ті, що вже тоді перекручували думки Драгоманова, кажучи, ніби він »поклоняється Бакуніну«, змусили його заявити, що, мовляв, не поклоняємося, а... »тільки віддаємо йому належне« і висловлюємо свій погляд на анархізм Бакуніна. У праці »Динамитно-анархічна епідемія« він писав у 1883 р.:

»Ідеї Прудона підхопив м. і. і Бакунін, котрий їх розвивав з великим талантом, особливо їх неґативну частину (критику великих зцентралізованих держав) і прикладав їх до справ країн, яких мало торкався Прудон: німецьких та славянських (»Госуд. и Анархія«). Але Бакунін приєднав до вчення Бакуніна багацько таких річей, котрі самому Прудонові здавалисяб дикими і котрі таки й були дикими, в буквальному значінні слова, варварськими«. А в примітці Др-ів додає, що федеративні й антіобрусительні думки Бакуніна мало лишали по собі сліду в рос. революційних кружках; інакше було з русофільським народництвом Бакуніна. Підняття Стєнки Разіна, Пуґачова і сучасних русских розбійників в соціяльні революціонери, які ніби ліпше розуміли справу, як Сен-Сімони й Луї Блани, антикультурні випади проти »буржуазно-казьонних« наук і шкіл і т. п. пустили глибокі й згубні коріні в Росії і приймалися навіть серед противників Бакуніна«.

»(Бакунін) — проповідник ан-архії, тоб то перш усього, здавалосяб, особистої свободи, велів своїм учням одмовиться »від особистої ініціятиви і підлягати колєктивній думці народа і його безпосередньому надхненню, принять душу народню, втопиться в народі, не клопочучись про науку, якою їх ніби хотять звязати і обезсилить і котра мусить згинути вкупі зі старим світом... Наука ж нова народиться якось потім, після перемоги народа, із ставшого вільним життя народа«. Др-нів визнавав, що Бакунін »багацько сприяв поширенню в ріжних країнах Европи загальних формул соціялізму«, але своєрідним формулюванням анархізму, а також російськими антікультурними примішками до нього, в роді осуджування науки й ідеалізації розбійників, він вніс велике замішання в голови европейських соціялістів та сильно пошкодив орґанізації робітничого руху в тих країнах, на котрі мав особливий вплив, а іменно в країнах романських.

Драгоманову — синові держави гніту й поневоленої країни, людині, що зазнала на собі всю суму особистих і національних утисків та підносила вже від молодих літ протест проти того всього, була близька низка думок Прудона: про пошану людської гідности, яку Др-ву прищепив ще батько, про невідлучні права

---

[5]) Спілчанської. — Редакція »Кооп. Республики«.

[6]) З огляду на аґрарний характер тих країн, як була мова вище. — Ред.

людини, про федерацію політичну, стверджуючу й поглиблюючу український федералізм, приклонником якого Драгоманів був ще до еміґрації і про федерацію економічну чи хліборобсько-промислову (котра у Др-ва прибирала дещо відмінні од Прудона форми), про розуміння революції як еволюційного руху, про здійснення соціялістичного ідеалу через приняття його більшістю населення. Як синові країни, населення якої було дрібним володільцем чи дрібним власником землі, Драгоманову були близькими, почасти й не новими господарсько-спілчанські концепції Прудона. Можна згодитися з твердженням Могилянського, що »з европейських соціялістів Др-ів більше всього запозичував у Прудона« (»Нов. Энц. Словарь Брокзавта й Ефрона«). Одначе далеко не все. Поділяючи чи запозичуючи одні, в одночас до інших думок Прудона він ставився критично.

Ол. Мицюк.

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ

„Народна Торговля“

ЯК ОСЕРЕДОК СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ.

Докінчення*).

»Народна Торговля« як доставець продуктів краєвого походження.

Крім кольоніяльних корінних товарів старається Н. Т. про те, щоби її маґазин стало був заосмотрений в як найширший асортімент іншого спож. товару краєвої продукції. Що до цукру — стоїть вона в безпосередних взаєминах, як гуртовий відборець, з Банком Цукроварства, який одинокий на цілу Польщу є продавцем цукру зі всіх цукроварень, крім Ходорова, а також з Польсотом, який є виключним продавцем ходорівського цукру. Щодо рижу стоїть Н. Т. у взаєминах з першим і одиноким імпортером рижу — Польриж-ом, який репрезентує обі існуючі в Польщі лущарні рижу. В останньому часі обсервуємо як в Н. Т., так і в цілій Польщі кольосальний упадок консумції рижу; це наслідок високих розмірно цін цього артикулу, в порівнанні з цінами рівновартісних, або й вищевартісних що до поживности — круп краєвої продукції. Цукор і риж спроваджує Н. Т. до свого маґазину ваґоново, а деколи, відповідно до запотребування, диспонує ваґонові посилки і на провінцію, на адресу своїх складів чи інших відборців.

---

*) Початок гл. в »К. Р.« ч. 6. за червень б. р. — Ред.

Що до найповажнішої ґрупи харчевих продуктів споживчої бранжі, а саме муки, ґрисіків і круп — то зі жалем мусимо ствердити, що в цьому вся наша спож. кооперація та взагалі всі укр. консументи залежні в цілості від чужих продуцентів; бо хоч збіжжя іде з укр. села, то вся його перерібка, переміл, переводиться в чужих, неукраїнських і в некооп-вних млинах та крупярнях. Взагалі, як про це ходить — то зах.-укр. землі виказують богато більше млинів, чим їх потрібно. Звідси між ними величезна конкуренція, серед якої направду не легко буде вдержатися першому укр. млинові чи крупярні. Перша спроба в цьому напрямі, піднята перед кількома роками Пов. союз. кооп. в Теребовлі — не повелася, а млин по короткому часі своєї праці впав. Безумовно справа укр. млинів і крупярень остається на дальше отвертою справою, особливо ж для сіль.-господарської кооперації, яка не повинна знеохотитися невдачею в Теребовлі. Та на разі Нар. Торговля досі, направду, не змогла зорґанізувати достави муки і круп. Саме тому, що майже в кожному місті і містечку в Галичині находиться щонайменше один млин, а буває їх і по кілька, та що збіжжя, матеріял до перемелення, набувають вони на місці, звичайно по найдешевших цінах, ніяк не можна говорити про спроваджування, перевоження муки й круп з одного міста до другого; тим більше не можна й думати про пересилання, спроваджування тих артикулів до всіх міст, містечок, де є склади Н. Т. або спож. кооп-ви з одного або з 2—3 міст; бо воно не оплатиться з огляду на кошт перевозу, тим самим і наші склади і поодинокі міс. кооперативи набувають ці артикули на місці, в місцевих млинах. Ясно, що при такому стані про спільні закупи або про спільні умови на доставу годі говорити. На стільки поступила вже справа в нас, що принайменше для своїх відборців (склади + м. кооп.) у Львові і в містах, не дуже далеко віддалених від Львова, може Н. Т. доставити ці артикули з львівського млина на основі сталої умови; при чому звернено увагу в першу чергу на марку млина, на якість товару, так, що отсі найближчі до Львова міс. кооп-ви можуть бути все певні щодо доброї якости муки, спровадженої через Н. Т.

У великій ґрупі товарів краєвого походження, що до неї належать мід, овочі, гриби і т. п. — Н. Т. докладає великих старань і поважних заходів, щоби стати одиноким посередником між самим продуцентом і своєю підбудовою. В наслідок того рік за роком закуповує вона самостійно впрост від пасічників великі запаси меду; волоські оріхи скуповувала вона через свого службовця осінью 1934 р. самостійно, впрост від селян в Борщівщині, що навіть викликало було негодування зі сторони тамошнього ПСК. В богатьох випадках, коли вже неможливо дійти до самого продуцента, користується Н. Т. посередництвом поодиноких укр. орґанізацій чи установ. І так: головну часть свого запотребування на гриби покриває Н. Т. в пов. союзах кооп-в; за-

паси меду доповнює транспортами від Пасічн. С-ки в Тернополі; овочі-морелі закуповувала торік в літі при помочі філії »Сіль. Госп.« і т. д. Подібно, як була мова про млини, так і тут належить підчеркнути, що справа скупу цих артикулів і постачання їх для міської спож. кооп-ції через її централю — це справа пов. союзів, які обєднують кооперативи для закупу й збуту; на жаль, і в цій ділянці ми не бачимо не то успіхів, але навіть початків такої праці.

Хто переглядає цінник товарів Н. Т. та читає обіжники торг. відділу Н. Т., — той знає, що асортимент її товарів є незвичайно широкий, та що він чи не в 100% охоплює все харчеве запотребування пересічного члена. Задумано і в дальшому вести працю в тому напрямі, щоби маґазин Н. Т. і цінник Н. Т. виказували як найбільше річей, потрібних членові в його щоденному життю і в його господарстві — принайменше домашньому. Безумовно може заходити питання, чи при такому поставленні справи не потерпить пильнований до тепер відділ, прим., кольоніяльних товарів, чи не належало б радше спеціялізуватися Нар. Торговлі власне в оттім відділі. Це може бути предметом дискусій — думаю, що коли Н. Т. має бути і є господарською централею для споживчої кооперації, то і при належному допильнуванні дотеперішніх своїх позицій, ба, що більше, навіть при їх удосконалюванню — вона мусить подбати про те, щоби ввесь запотребований її підбудовою товар вона потрафила і вміла доставити.

Коли ми при продуктах краєвого походження, то не можна мовчки поминути факту, що Н. Т. від самого початку свого існування все, стало давала перевагу і тепер дає перевагу збутові продуктів-виробів українського промислу перед виробами чужих фабрик.

Богато укр. продукційних підприємств своє існування від початку аж до сьогодня завдячує виключно підпертю Народної Торговлі та її підбудові; тичиться це особливо тих галузей промислу, що обчислені на міську публику, як: Альое, Фамоза, Геліодонт, Декоро, Ароза. Всі інші галузі укр. промислу змогли свої окремі вироби, обчислені для міс. публики, поставити завдяки праці Н. Т. та її підбудови: це є »Фортуна« що до її десерово-чеколядових виробів, »Будучність« що до туток, Сусп. Промисл що до цикорії, Пласт що до »Бакіну«, »Продукція« що до повил і ґатункових мармеляд і т. д.

Праця над збутом виробів укр. промислу в містах натрапляє на богато більші труднощі, чим по селах. Впровадження тих виробів у місті стрічається звичайно з великим упередженням, застереженнями, привичками до чужих виробів; з другого боку зустрічає по містах праця над впровадженням рідних виробів богато тяжчу кампанію зі сторони конкуренційного продуцента, чим на селі. Тим самим не все можуть бути оправдані нарікання деяких укр. продуцентів, що як Н. Т., так і її підбудова не завше

форсує український продукт; тільки знання відносин у місті може дати виправдання, що то в склепах Н. Т. біля мила ЦС продають ще мило Шіхта чи інше, або крім цикорії »Луна« ще цикорію Франка. І Н. Т. і її підбудова роблять для укр. промислу найбільшу роботу по містах; коли в своїх склепах держать укр. продукт і коли його оферують членам, а оферують нераз направду з великим вкладом і вимови і хисту. За укр. промислом праця в тому напрямі, щоби якістю товару і доброю ціною здобувати в громадянстві позиції, заняті до тепер чужими. Теж і в майбутньому і Нар. Торговля і її підбудова не можуть і не будуть легковажити справи розбудови рідного промислу, а поширення його виробів ставлять вони все, як засадничу справу, в своїх торговельних і товарових операціях.

Ціни.

Мабуть не відбулася ще ні одна кооп-вна анкета в нас в спож.-міській чи сіль.-господарській кооперації, на якій не говорено би про ціни. Неможливо і нам сьогодня не говорити про ту справу. І тут знова мушу покликатися на тих, що читають цінники і обіжники торгов. відділу Н. Т., щоби вони сказали самі, як на загал та справа в нас поставлена, чи дуже ціни Н. Т. відбігають від ринкових цін. Як господарська централя спож. кооп-ації, Нар. Торговля визнає рочдельський прінціп, що товар продається по ринкових цінах і допильновує, щоби та засада була стало вдержана. Впрочім змушена вона до того так чи інакше розумінням господарської думки, що тільки низькі, зрівнані з ринковими, ціни можуть бути підставою її торгів та доходів, потрібних на удержання апарату. Допильнування справи добрих, низьких цін — це, сказати правду — сьогодня найважніший реферат в торговельному відділі Н. Т.; слідження місцевих ринкових цін у Львові, в Ґдині, за кордоном, чи в наших містечках, — це все однаково — діло окремих студій і окремих калькуляцій в Н. Т., — а виявом оттого слідження і пристосування до конюнктури — власне цінники і обіжники, оферти, що їх розсилається з Н. Т. що 5 днів до спож. кооп-в. Вдержуючи засаду цін — Н. Т. допровадила вже до того навіть, що в останньому часі поставлено її зі сторони одної укр. кооп. установи закид, що ціни вона калькулює вже за низько, деякі навіть нижче ринкових; відноситься це особливо до артикулів краєвого походження.

Належить не забувати, що при заграничних товарах, коли не 100% вартости товару, то стало напевно щонайменше 50% тої вартости виносить мито, яке Н. Т. мусить платити готівкою. Все одно, якби не виглядало закупно товару, продажну ціну визначується не інакше, як тільки з огляду на ринкові ціни. Наслідок калькуляції, а також конюнктури в поодиноких випадках такий, що при одних артикулах остається за Н. Т. більший заробіток, при других менший, назагал в річній переісчі, при всіх артикулах ра-

зом виказує калькуляція гуртової продажі товарів через централю Н. Т. на її підбудову (склади, мкооп. ЦС. і проч.) не більше, чим 2—2,5% брутто доходу. Відсоток далеко не високий, відсоток напевно нижчий, чим у пересічі в інших гуртівників, приватних; і він самий говорить про себе, — стверджує, що Н. Т. не старається узискати в свойому торзі зі своєю підбудовою якихось незвичайних зисків, що навпаки вдоволняється навіть дуже низьким доходом при деяких артикулах, таким, що заледви вистарчає їй на оплачення свого апарату. Безумовно, що коли нема нічого досконалого, то час до часу і в поодиноких цінах Н. Т. окажеться ріжниця від ринкових цін, але проводячи послідовно сталу лінію низьких цін — справляється ту ріжницю звичайно найближчим обіжником.

Для споживчої бранжі диктатом цін на зах.-укр. землях, особливо на Сх. Галичину, є таки Львів. Правда, деяке значіння мають ще ціни приватних, чужих гуртівників в Перемишлі, Станиславові, Стрию, Тернополі, одначе це відноситься тільки до деяких артикулів, які вони провадять ваґоном і тільки до певних сезонів, на який вони той ваґон товару спровадять. Позатим домінуючий голос у конфіґурації цін на наших землях має таки Львів, який направду є торговельним для них осередком. Тут є для спож. бранжі найбільші жидівські гуртівники, які обслуговують жидівські спож. крамниці в Галичині й які їм числять гуртову ціну, як основу для детайлічної ціни на найбільшу частину їхнього товарового стану. Тому і правильно, що й Н. Т. зі своїм головним торговельним апаратом, зі своїм маґазином і іншими своїми відділами находиться у Львові й звідси може виконувати свою роботу, як господарська централя всієї української спож. кооперації. Ринкові гуртові ціни Львова є основою для цін Н. Т. в її цінниках і в її обіжниках. Безумовно, не без значіння є й ціни гуртівників Перемишля чи Стрия, і ті ціни стало й безумовно береться під увагу, однак головну увагу звертається таки на львівські ціни. І коли про це мова — то напевно інколи ріжниці, що заходять між цінами Н. Т. а ринковими в якійсь місцевості на провінції, це ріжниці між цінами Львова і Станиславова чи Тернополя.

Відносно певних артикулів, особливо фабричної краєвої продукції (як з українських, так і чужих фабрик) — держиться в Н. Т. стала калькуляція в той спосіб, що, задовольняючися малою провізією, чи навіть тільки річною премією, доставляє вона своїй підбудові товар по дійсних фабричних цінах дня. Діється це особливо тоді, коли замовляючий потребує більшої скількости даного товару і то такої скількости, що транспорт його оплатиться радше впрост із фабрики, чим через маґазин Н. Т. В тих випадках обовязково дістає відборець оригінальну фабричну ціну, звичайно навіть оригінальний рахунок з фабрики. Сама НТ. оставляє за собою не більше, чим нормальну гуртову провізію, або тільки премію з тим, що навіть інколи і з тої власної провізії

чи і премії при повних артикулах відступає вона частину відборцеві. Тим способом узискує відборець — спож. кооператива — дійсну фабричну, часом навіть знижену ціну дня, тим способом може вона і в свойому детайлі помірятися зі своїм конкурентом, що до своєї ціни.

Кредит: це найболючіша і найприкріша справа в цілій нашій кооперативній орґанізації. Це та справа, що виповнює собою шпальти нашої кооперативної преси (ГКЧ і Копп. Республика), що ставить головну тему статей, які появляються про н. кооперацію в щоденній пресі. Це та справа, що нею сушать собі голову всі люди, відповідальні за добро і існування укр. кооперації, почавши від учня на крамаря в низовій кооп-ві, а кінчаючи найвищими властями РСУК. Відомо, що іде ліквідування боргів в сільській кооперації та що вже більшість пов. союзів кооп. перейшла на готівковий торг зі своєю підбудовою. Про подібні успіхи в спож. міській кооперації — на жаль — сьогодня не можна говорити. У свойому детайлі мали вони в 1933 році розборгованих 427.700 зл. супроти 361.500 зл. товарового запасу: відношення очевидно вже не некорисне, але застрашаюче, тим більше, що тим способом пересунено в кишеню довжників — як борг, не тільки вес власне майно спож. кооп-в (уділи і зап. фонди!) — але до того і ще велику суму чужих фондів, які довірено кооперації у виді товарового чи навіть готівкового кредиту. Можна з найбільшим зрозумінням ставитися до тих цифр в звязку зі ситуацією міст, зокрема ж у звязку з відносинами, в яких живе укр. міське населення, головний континґент »місячників« в загалі довжників кооп-в· В торговельних взаєминах рішає момент кредитоздатности. Ми не можемо не памятати про те, що звязані в одну сімю зі своєю зах.-укр. кооперацією, ми враз з нею мусимо іти на викорінення найбільшого лиха — боргів, а дальше, не можемо не мати на увазі стану задовження кооператив. Шкода, що не маємо цифр за 1934 рік, брак ще звітів за той рік; не жаль, здається великої поправи від 1933 року нема. Стан задовження спож, міськ. кооп-ії в Н. Т. виносить з $^1/_2$ 1935 р. зі самого останього часу около 57.000 зл., а що уділовий капітал кооперації цього типу в Н. Т. становить — около 6.000 зл., тих 57.000 зл. — то кредит отвертий, та крім нього на около 30.000 зл. є ще векслеве обліґо спож. м. кооператив в НТ. Санація на цьому відтинку є конечна. Капітал нині не радо анґажується в торговельних, а навіть промислових підприємствах. В банках є доволі готівки, але вона призначена радше на депозити, чим для оживлення торговлі чи промислу. І відноситься воно не тільки до нас, але це є сьогоднішня дійсність в цілій Польщі та взагалі у всіх державах світу. В слід за тим за товаровий кредит у нас, як і загарницею, однаково щораз тяжше. Вже не говорім про ті товари, що їх муситься, по силі їх окремого становища, платити готівкою при відборі, як монополеві артикули: сіль, сірники і т· п., не говорім про

оттих 50 чи навіть 80% вартости заграничних товарів, що її треба заплатити при приході товару в виді мита та інші оплати — це ті річи, що змушують кожн. гуртівника вперше всього числити готівкові ціни. Але ж величезна скількість краєвих товарів, продукованих тут — прямо не до набуття вже сьогодня на кредит, — їх можна набути за передплатою або за післяплатою (квасок, цукор), — а впрочім про великі труднощі в одержанні товарового кредиту свідчать найкраще отті високі, незнані передше ніколи касові сконта 5 — 10% за місяць чи два місяці. Ось як високо каже собі платити за кредит та чи інша фабрика! — І серед цих відносин — направду — Нар. Торговлі тяжко, — але часто і цілком неможливо служити своїй підбудові кредитом (абстрагуючи від шкідливости кредиту в спож. ділянці взагалі).

На прикінці приходиться заговорити ще про одну справу, а саме про видержання торгов. вірности міськ. спож. кооперації супроти своєї надбудови, супроти свого господарського осередку. На жаль, ствердити мусимо, що видержання тої дисципліни не було повне. На основі цифр з 1933 року можна це представити так: на 3,600.000 зл. своїх закупів — побрали міські кооп-ви від Нар. Торговлі не більше як за 430.000 зол., а це є не більше, чим 12% запотребування. З практики своїх складів знає НТ, що около половини запотребування товару могли кооп-ви покрити на місці з огляду на фрахт і т. п., як: сіль, мука, крупи, печиво і т. д. Отже на $^{1}/_{2}$ з 3.600.000, зн. на 1.800.000 свого запотребування, яке вони повинні були покрити в НТ., —вони покрили всього 430.000 отже 24% — це зн. 24% торговельної вірности. Ми ще не знаємо цифр за 1934 р.; можна сподіватися, що деяку поправу 1934 рік виявить. Все таки не треба бути завеликим оптимістом і що до 1934 року. Н. Торговля бачить, що від тих 24% великого поступу не було. Воно важко і просто неприємно цитувати такі цифри, коли знаємо, що в деяких повітових осередках кооп-ації загального закупу і збуту допроваджено вже до 80% торговельної вірности. І неприємно і смутно думати, що в найслабше поставленій галузі зах. укр. кооперації і те одно звено, яке моглоб її зміцнювати — таке слабке.

І тут конечна направа, конечні заходи для того, щоби і те слабке звено скріпити і цілу сопж. кооперацію поставити на ноги. А поставити можна її не інакше, як через дійсне, щире обєднанняся з центром, з орґанізаційною та господарською надбудовою. Без того вигляди на її гарне майбутнє не можливі, без того направду нема що говорити про розбудову і закріплення кооперативної ідеольоґії між укр. міським населенням, годі леліяти думку про творення нових, а скріплювання давних коо-вних варстатів праці для Українців по містах.

Зі своєї сторони ставила і ставить Нар. Торговля до послуг отсій своїй підбудові все, що надбала вона за 52 роки свого існування: свій до свого своє знання, свої звязки, свій торговельний

і орґанізаційний апарат, свою торговельну техніку, — зі своєї сторони проявляє вона як найбільші старання для вдержання, закріплення звязків з міськ. спож. кооперацією. Ходить про те, щоби і з другої сторони знайшлося зрозуміння великої справи і ваги часу; та що найважніше, ходить про те, щоби члени Надзірних Рад і Управ по міськ. кооперативах самі зрозуміли, що інтерес, добро власне їх кооп-ви вимагає того правдивого обєднання з Н. Торговлею та закріплення цього обєднання у щоденній, звичайній сірій праці і співпраці.

Мусить міськ. спож. коп-ція знайти в собі на стільки самозаховавчого інстинкту, щоби браком торговельної вірности, підпиранням чужих гуртівників не допровадила до упадку всетаки вже призбираних вартостей. Мусить знайти в себе на стільки почуття громадянських обовязків, щоби у всіх ділянках своєї праці дорівняти своїй селянській посестрі.

Нар. Торговля хоче провадити міськ. кооп-цію. При кооперативно-демократичному устрою вона радо бажає критики на себе, критики на ті всі відділи її праці, про які я сказав, бо критика — це той товчок, що рушає справу вперід, що направляє лихо; критика може причинитися до усправнення праці, наладнання техніки в праці Н. Т., як централі міських кооператив.

Ю. Галяревич.

ЗАОЧНІ КООПЕРАТИВНІ КУРСИ РСУК

є в повному ході. На курсах є такі відділи:

1. для книговодів господ. споживчих кооператив,

2. для книговодів кредитових кооператив,

3. для книговодів молочарських кооператив (від 1. лютого 1935 р.)·

4. для крамарів і справників,

5. для скарбників і членів Надз. Рад госп. споживчих кооператив,

6. для скарбників і членів Надз. Рад кредитових кооператив.

Оплати в цім році знижені. Для членів Надз. Рад спеціяльні знижки! — Кожний може набути фахове кооп. знання, студіюючи у себе вдома.

Пишіть по ближчі інформації до Управи Курсів, Львів, Ревізійний Союз Укр· Кооператив, вул. Міцкевича ч. 12.

Деякі дані про судовий повіт Рава

Нижче подані статистичні зіставлення з одного судового повіту Галичини — це цікава робота, тим головно, що подає дані про кожну громаду зокрема. Зробив її для свого повіту один наш громадянин, керуючись думкою, що серіозна громадянська робота не є можливою без знання фактичних відносин на терені. Автор праці не вдоволився цифрами останнього перепису, а сягнув взад, аж до 1900 року, одержуючи таким чином історичну перспективу. Дані за 1921 рік це вислід конскрипції, що відбувалася в тому році (як відомо, при бойкоті з боку укр. населення, отже й приймати треба ті цифри з більшою, як звичайно резер-

Ч. п.	Громада	Роки	Поверхня в гектарах		Заг. число людности	Національність							
			Заг.	двір.		укр.	%	пол.	%	жид.	%	нім.	%
1	Айнзінґен	1900	при Девятері		287	34	11·8	1	0·3			252	88·0
		1921			276	25	9·1	4	1·4	11	4·0	235	85·1
		1931			291	13	4·5	2	0·7	5	1·7	271	93·1
2	Белзець	1900	2557	1066	1931	18	0·9	1881	98·0			13	0·7
		1921			2074	23	1·1	2038	98·3	13	0·6		
		1931			2265	289	12·7	1850	81·7	126	5·5		
3	Верхрата	1900	5268	2152	3066	2914	95·5	86	2·8			49	1·6
		1921			3348	3073	91·8	66	2·0	186	5·6	23	0·7
		1931			3452	3225	93·4	106	3·1	121	3·5		
4	Вільки мазовецькі	1900	3629	1475	2392	2035	86·7	304	13·1			3	0·1
		1921			2284	1968	86·2	300	13·1	16	0·7		
		1931			2517	2244	89·2	73	2·9	200	8·0		
5	Гійче	1900	3007	775	2272	2114	93·1	140	6·2				
		1921			2205	2016	91·4	182	8·3	5	0·2	2	0·1
		1931			2670	2563	96·0	92	3·5	15	0·5		
6	Голе равське	1900	2082	246	1934	1814	94·0	112	5·8			5	0·3
		1921			1044	917	87·8	121	11·5	8	0·7		
		1931			1454	1372	94·4	52	3·5	19	1·3		
7	Синьковичі	1900	гл. Голе равське										
		1921			701	630	89·9	61	8·7	10	1·4		
		1931			578	503	87·0	64	11·1	11	1·9		
8	Городжів	1900	1021	27	863	826	95·7	37	4·3				
		1921			892	837	93·8	55	6·2				
		1931			1020	983	96·4	18	1·8	19	1·9		

Руська, як примір для інших повітів

вою); дані спису за 1900 р. узяті з „Gemeindelexikon für Galizien“, вид. 1907 центральною статистичною комісією у Відні. Бракує анальогічних даних за рік 1910. — За 1931 р. бракує даних про віроісповідання, яких автору не уділено навіть у Гол. Статист. Уряді у Варшаві. — Що до даних про стан живого інвентаря, автор припускає, що дуже низькі цифри останнього перепису можуть бути наслідком укривання людьми фактичного стану худоби, може з обави перед оподаткованням.

Думаємо, що ця праця про равський повіт може бути заохотою до роблення подібних зіставлень по інших повітах.

Віроісповідання								Число домів	Живий інвентар			Уваги
гр.-к.	%	рим.к.	%	мойс.	%	інші конфес.	%		рог. худ.	коні	без-роги	
34	11·9	1	0·3	23	8·0	229	79·8	40	147	47	75	
25	9·1	5	1 8	11	4·0	235	85·1					
								53	178	43	98	
421	21·8	1355	70·2	144	7·5			278	467	230	605	Давна польська кольонія
315	15·2	1629	78·6	124	6·0	3						
								417	533	164	260	
2790	91·0	92	3·0	167	5·5			500	1214	330	1168	
3080	92·0	52	1·5	196	5·9	23	0·6					
								623	909	324	247	
2075	86·7	128	5·4	189	7·9			404	1423	481	1134	
2062	90·3	86	3·8	136	5·9							
								461	485	152	188	
2119	93·3	80	3·5	71	3·1	2	0·1	399	1348	429	836	
2106	95·5	70	3·2	28	1·1	1						
								510	841	433	516	
1755	90·7	83	4·3	96	5·0			341	870	388	706	Розлучені громади.
927	88·7	111	10·6	8	0·7							
								265	368	213	350	
637	90·9	43	6·1	21	3·0							
								168	222	175	221	
829	96·1	22	2·5	12	1·4			154	414	208	365	
847	95·0	31	3·5	14	1·5							
								182	381	194	174	

Ч. п.	Громада	Роки	Поверхня в гектарах: заг.	Поверхня в гектарах: двір.	Заг. число людности	Національність: укр.	%	пол.	%	жид.	%	нім.	%
9	Гребенне	1900	2388	1546	1276	1108	86·9	167	13·1				
		1921			1152	963	83·6	172	14·9	12	1·0	5	0·4
		1931			1530	1310	85·6	203	13·3	12	0·8	5	0·3
10	Гута зелена	1900	227	109	124	87	70·2	35	28·2				
		1921			106	77	72·6	21	19·9	8	7·5		
		1931			115	84	73·0	27	23·5	6	3·5		
11	Гута любицька	1900	367	47	315	161	51·1	154	48·9				
		1921			331	132	39·9	199	60·1				
		1931			324	172	53·1	142	45·7	4	0·2		
12	Девятер	1900	2553	209	1939	1773	91·4	166	8·6				
		1921			2012	1786	88·8	127	6·3	46	2·3	53	2·6
		1931			2119	1710	80·7	349	16·5	60	2·8		
13	Забіре	1900	1334	498	1113	1071	96·2	40	3·6				
		1921			1288	942	73·1	343	26·7	3			
		1931			1476	1171	79·3	272	18·4	33	2·2		
14	Камінка волоська	1900	6386 ліса	2124	9351	9239	98·8	106	1·1				
		1921	5455 вол.		9369	7147		1852		109			
		1931			10567	9899	93·7	185	1·7	483	4·6		
15	Корні	1900	1282	442	860	787	91·5	73	8·5				
		1921			870	823	94·6	6	0·7	41	4·7		
		1931			970	949	97·8	3	0·3	18	1·9		
16	Любича камеральна	1900	1014	2230	1702	1401	82·4	231	13·6			35	2·0
		1921			1754	1521	86·8	168	9·6	43	2·4	22	1·2
		1931			2189	1925	87·9	227	10·4	37	1·7		
17	Любича королівська	1900	при Любичи камераль.		1004	53	5·4	932	94·6			7	
		1921			743	5	0·7	65	8·7	671	90·3		
		1931			725	11	1·5	71	9·8	643	88·6		
18	Любича-Князі	1900	1755	120	1763	1731	98·2	32	1·8		0·4		
		1921			2076	2032	97·9	36	1·7	8	0·3		
		1931			1899	1839	96·8	55	2·9	5			
19	Мости малі	1900	814	447	644	461	71·6	150	23·3			30	4·6
		1921			637	373	58·6	260	40·8	4	0·6		
		1931			636	494	77·7	49	7·7	93	14·6		
20	Потелич	1900	4134	376	3290	2449	74·5	830	25·2			11	0·3
		1921			3371	2096	62·2	1275	37·8				
		1931			3793	2274	59·5	1269	33·5	250	6·5		

Віроісповідання								Число домів	Живий інвентар			Уваги
гр.-к.	%	рим.к.	%	мойс.	%	інші конфес.	%		рог. худ.	коні	без-роги	
1081	84·7	150	11·8	43	3·4	2	0·2	230	586	181	470	
979	85·0	161	14·0	12	1·0							
								301	393	143	140	
82	66·2	27	21·8	15	12·1			23	61	22	27	
83	78·3	15	14·1	8	7·6							
								23	41	13	3	
152	48·2	151	48·0	12	3·8			58	115	25	78	
151	45·6	172	52·0	8	2·4							
								64	102	34	58	
1702	87·8	84	4·4	94	4·8	59	3·0	332	648	302	477	
1804	89·7	101	5·0	54	2·2	53	2·6					
								386	690	225	354	
958	85·2	114	10·8	41	3·7			192	542	276	387	
1056	82·4	181	14·3	42	3·3							
								270	341	172	323	
8960	95·8	129	1·3	255	2·7	7	0·1	1688	5216	2177	3064	
9018	96·3	138	1·4	213	3·7							
								1905	3520	1882	1457	
789	91·8	21	2·4	50	5·8			160	422	223	269	
825	94·8	4	0·5	41	4·7							
								207	352	190	144	
1392	81·8	165	9·7	104	6·1	43	2·4	253	787	269	786	
1533	88·9	152	8·7	42	2·4							
								385	574	231	279	
50	5·0	116	11·6	832	82·9	6		117	18	22	23	
10	1·3	61	8·2	672	90·5							
								130	8	1	8	
1723	97·7	22	1·3	18	1·0			330	668	270	723	
2036	98·0	29	1·4	11	0·6							
								460				
453	70·3	54	8·4	137	21·3			109	267	110	186	
449	70·5	40	6·3	147	23·1							
								123	101	75	39	
2342	71·1	595	18·2	353	10·7			613	1311	429	656	
2323	69·0	778	29·0	269	8·0							
								720	1058	437	243	

Ч. п.	Громада	Роки	Поверхня в гектарах заг.	двір.	Заг. число людности	Національність укр.	%	пол.	%	жид.	%	нім.	%
21	Прісе	1900	1229	827	419	335	80·0	70	16·7			10	2·4
		1921			597	410	80·9	94	18·6			3	0·6
		1931			542	449	82·8	74	13·6	19	3·5		
22	Рава руська	1900	1877	618	9006	871	9·7	7612	89·5			294	3·3
		1921			8967	1200	13·4	3808	42·4	3798	42·4	160	1·8
		1931			11133	1892	17·0	3451	31·0	5773	52·0	17	
23	Рата	1900	841	581	748	105	13·7	651	85·0				
		1921			885	82	9·3	776	87·7	8	0·9	19	
		1931			1136	29	2·5	1089	96·0	18	1·5		
24	Річки	1900	2363	1109	1641	1195	73·0	440	27·0				
		1921			1661	1131	68·1	500	30·1	30	1·8		
		1931			1974	590	30·0	1373	70·0	11	0·6		
25	Руда магерівська: Лавриків	1900	5598	965	1576	1466	93·0	110	7·0				
		1921			1779	1632	91·8	68	3·8	79	4·4		
		1931			1881	1802	95·8	29	1·5	50	2·7		
26	Окопи	1900	гл25	гл25	391	361	92·3	29	7·4				
		1921			520	461	88·6	3	0·6	56	10·8		
		1931			533	474	88·9	24	4·5	35	6·6		
27	Погарисько	1900	гл25	гл25	1369	1237	90·4	122	8·9			10	0·7
		1921			1458	1273	87·3	89	6·1	96	6·6		
		1931			1570	1412	89·9	121	7·7	37	2·4		
28	Руда манастирська: Замок	1900	гл29	гл29	1184	1013	85·6	169	14·8				
		1921			1127	820	72·7	304	27·0			1	0·3
		1931			1324	1028	77·6	218	16·5	78	5·9		
29	Манастирок	1900	3284	911	1052	1002	95·1	47	4·5			3	0·3
		1921			972	927	95·4	30	3·1	15	1·5		
		1931			1098	1019	92·8	62	5·7	17	1·7		
30	Камінна Гора	1900	гл29	гл29	812	769	94·7	43	5·3				
		1921			738	683	92·5	39	5·3	16	2·2		
		1931			1074	1007	93·7	49	4·6	18	1·7		
31	Селиска	1900	1250	1044	558	262	47·5	288	52·2				
		1921			535	233	43·6	301	56·3				
		1931			624	280	44·3	344	55·2				
32	Тенетиска	1900	1753	559	1179	1093	93·3	79	6·7			5	0·4
		1921			1159	1088	93·9	45	3·9	26	2·2		
		1931			1436	1349	93·9	64	4·5	23	1·6		

Віроісповідання								Число домів	Живий інвентар			Уваги
гр.-к.	%	рим к.	%	мойс.	%	інші конфес.	%		рог. худ.	коні	без-роги	
333	79·5	66	15·7	9	2·2	11	2·6	73	146	59	166	
420	82·0	80	15·8	7	1·4							
								136	174	63	96	
1435	15·9	2428	26·7	5112	56·6	31		920	512	187	686	
1415	15·8	2452	27·3	5048	56·3	52						
								1327	533	242	125	
134	17·8	568	74·0	50	6·6	12	1·6	134	266	116	259	
110	12·4	749	84·6	17	1·9	9						
								193	155	80	136	
1093	66·6	515	31·4	28	1·7	5		246	766	398	568	
1091	65·7	540	32·5	30	1·8							
								361	551	278	384	
1472	93·4	17	1·1	87	5·5			287	1030	364	717	
1643	92·4	43	2·4	89	5·0							
								350	715	311	472	
361	92·3			30	7·7			75				
461	88·7			59	11·3							
								96	221	81	153	
1230	89·8	62	4·5	72	5·3	5	0·3	230				
1274	87·4	88	6·0	96	6·6							
								261	562	241	285	
1005	84·9	99	8·3	80	6·8			202	469	126	339	
893	79·2	156	13·9	72	6·4							
								249	485	152	188	
996	94·7	24	2·3	29	2·8	3	0·2	176				
929	95·6	23	2·4	15	1·5	5	0·5					
								201	257	74	210	
763	94·0	34	4·2	15	1·8			136				
683	92·5	30	4·1	25	3·4							
								193	225	124	215	
257	47·8	288	51·6	2	0·4	1	0·2	95	139	57	182	
255	47·7	280	52·3									
								106	134	57	62	
1097	93·0	26	2·2	51	4·3	5	0·4	213	546	226	352	
1088	93·9	38	3·3	33	2·8							
								298	493	205	238	

СТОРІНКА ЧИТАЧА

До питання віддовження

Як робітникові, працюючому від довшого часу в кредитовій установі, що пережила більше крізових потрясень, ніж котра інша її посестра, — прийшлося мені богато пережити і спостерегти.

Мій досвід і оперте на нім пересвідчення не дозволяють мені не висловити мого аплявзу на виводи шановного автора статті в »Кооперативній Республиці« за квітень, у відділі народнього господарства[2]).

З окрема в цілій повноті погоджуюся з твердженням, що не можна від довжника вимагати, щоби звертав вірителеві, не рахуючи відсотків, 2—3 рази більше субстанції, як одержав від них у формі кредиту. Висказую моє пересвідчення, що цей факт є найприкрішим наслідком кризи, що одночасно не дозволяє до певної міри кризи зліквідувати. Адже хто перед 3—4 роками позичив приміром 100.— злотих, повинен нині, не рахуючи відсотків, віддати номінально вправді 100.— злотих, але по правді, беручи на увагу не вигляд гроша, але його вартість, около 3 рази більше. І диво аж стає, що цієї несправедливости не зауважує держава, котра, приміром, за товарову лихву, практично тепер для нікого не шкідливу, нераз за кілька або кільканацять ґрошів карає дуже тяжко.

Не можу ніяк погодитися з твердженням економістів, що грошова одиниця повинна представляти собою все ту саму скількість золота, бо гріш повинен служити передовсім мірилом вартостей інших дібр (подібно, як метер є мірилом довжини), а не як товар (золото). І як всяке мірило повинно бути сталим, так сталим повинно стати і мірило вартостей.

Надавання грошеві товарової вартости крізу поглиблює, бо:

1. утруднює справедливий кредитовий розрахунок між суспільством, зглядно ліквідацію старих кредитів;

2. деморалізує довжників, які, як не розуміють, то бодай відчувають несправедливість у вимозі заплати старого довгу нинішньою валютою і дає їм моральну сміливість вимоги вірителів саботувати;

3. викликує конечність заплутувати кредитові відношення між суспільством ріжними конверзіями, справляти турботи людям дорученнями, інструкціями і т. п. та заставляти їх до непро-

---

[1]) Містимо цей дискусійний голос одного з наших Читачів без ніяких змін. — Ред. »К. Р.«.

[2]) Мова про статтю К. Коберського п. з. »Передумови віддовження«. — Ред. »К. Р.«.

дуктивної для суспільства праці (що не творить жадних дібр), і за ню платити та ще й оплачувати дорого спеціяльні, для тої цілі створені установи.

На мою думку, не найпростіша це дорога до усунення господарської крізи, коли не знається інших заходів, як тільки престіжове держання золотого парітету, придумування складних конверсійних способів та інструкцій, підвищування податків і соціяльних тягарів (що видаються тепер найменше пожиточними для самих обезпечених), вдержування високих передкрізових тариф, цін монополів і картелів, оплата з державних фондів, отже коштом продукуючих верств суспільства, непродуктивної екзистенції безробітних, удержування цілого ряду урядів, зайвих з погляду господарства держави. Хіба простішою видається дорога, що створює можливість якнайдешевше творити якнайбільше дібр (консументів не буде ніколи бракувати). Для цього необхідно обнизити всякі тягарі, що здорожують продукцію і перешкаджають оживленню господарського життя, привернути грошеві його властиву вартість і т. п. заходи, що ведуть до затруднення як найбільшого числа рук працею, що творить якісь матеріяльні чи духові цінности.

О. Г.

ЖІНКА І КООПЕРАЦІЯ

Міжнародня жіноча кооперативна ґільда*)

Світова війна спричинила застій в кооперативній праці жінок. Вона теж перервала всякі міжнародні звязки. Доперва в 1920. р. п. Емма Фрайндліх, кооператорка Австрії, а теперішня голова Міжнародньої Жіночої Кооперативної Ґільди дістала позволення на вїзд до Анґлії і там стрінулася з основницею анґлійської кооперативної ґільди Міс Лєвелін Дейвіс (Dawies). Цій стрічі завдячуємо думку основання міжнародньої орґанізації жінок-кооператорок.

Пізніше на конґрес австрійської кооперативної ґільди приїхала з Анґлії Міс Гонора Еінфілд і Місіс Ферґсон. І тут вдруге порушено питання про основання Міжнароднього Жіночого Кооперативного Союзу.

Саме в тім часі відбувався Конґрес Міжнароднього Кооперативного Союзу в Базелі. Анґлійські і австрійські кооператорки розіслали запрошення до інших країв, щоби ті прислали своїх деле-

---

[1]) „Internationales Handwörterbuch des Genossenschaftswesen". Проф. Др. В. Тотоміянца, аркуш 16—30. Ґільда — старокельтське слово, значить »союз«, спілка.

ґаток. На це запрошення прибули делеґатки з сімох країв і вони поставили своїм завданням зорґанізувати паралельно з Міжнароднім Кооперативним Союзом жіночу кооперативну орґанізацію, що займалабся кооперативною пропаґандою та допомагала зорґанізуванню в інших краях жіночих кооперативних союзів. Ініціятивний Комітет складався з представниць ґільд австрійської, шкотської, ірляндської, шведської, норвежської і голяндської та представниць кооп. ґруп Австрії й Швайцарії. Головою цього Комітету вибрано п-ю Еммі Фрайндліх, а секретаркою Міс Гонору Еінфілд.

Початки тої орґанізації були дуже важкі, передусім з принціпових оглядів, тому що деякі кооператори були погляду, що спеціяльних жіночих орґанізацій не треба, і що жінки повинні працювати при вже існуючих краєвих орґанізаціях. Дальшою перепоною була нерівність в розвитку ґільд. Австрійська і анґлійська мали за собою вже досить поважну працю, а інші були ще зовсім молоді. Третьою перешкодою був брак грошевих засобів на фінансовання праці Ґільди.

Та всетаки думці зорґанізування Міжнародньої Жіночої Кооперативної Ґільди пішла назустріч анґлійська ґільда і відступила своє бюро на полагоджування секретарських справ нової орґанізації. А Міжнародній Кооперативний Союз віддав у своїм бюлетені сторінку для пропаґанди кооперації серед жінок.

В тім саме часі Бельґія і Франція основували ґільди. При помочі і за радами Міжнародньої Ґільди проявила живіше свою діяльність теж швайцарська кооперативна орґанізація жінок.

В 1924. р. Міжнародній Кооперативний Союз відбував конґрес в Ґенуї. І тоді теж зїхалися ініціяторки нової орґанізації. Одною з важних справ порядку нарад було, між іншим, членство автономічних ґільд і жіночих комітетів при кооперативах в новій орґанізації. Вислідом нарад був компроміс, на основі якого членом Міжнародньої Жіночої Кооперативної Ґільди могли стати всі ті орґанізації, що мають змогу вибирати самостійно делеґатку на зїзд ґільди і виповняти завдання, які намітить конференція ґільди. Таким чином членами Ґільди могли ставати також жіночі відділи при кооперативних союзах і поодиноких кооперативах. Така орґанізація мала вплачувати 1 шілінґ за 50.000 членів, а самостійна орґанізація 1 шілінґ за кожних 1.000 членів.

Тут теж сформуловано й завдання Міжнародньої Ґільди, а саме: вона має провадити виховуючу і пропаґандивну працю в кооперативній ділянці серед жінок, має змагати до реформи домашнього господарства і працювати для мира. Такі загальникові завдання поставила собі вона тому, що її члени належать до ріжних політичних ґруп. — Постановлено, що Екзекутиву Ґільди вибирають поодинокі краєві орґанізації, з котрих кожна має один голос, без огляду на те, скільки має членів. — Крім цего прочитано

на тій конференції реферати про способи приєднання жінок до кооперації та про небезпеку будучої війни.

Коли в Базелі в 1921. р. було 36 жінок з 7 країв, то в Ґенуї було вже 100 жінок з 16 країв.

Під впливом цего руху і під впливом пропаґандивної діяльности Міжнародньої Ґільди започаткувалася акція приєднання жінок до кооперації в багатьох краях, між іншим: в Німеччині, між німецькими і чеськими жінками в ЧСР, в Південнославії, Румунії, Естонії, а крім того Міжнародня Ґільда навязала взаємини з Японією, Росією і північною Америкою.

Щоби приготовитися до конференції в Стокгольмі, відбула Міжнародня Ґільда засідання екзекутиви в Гаазі. На цім засіданню розглянено цілу низку питань: 1) про те, як орґанізувати міжнародню жіночу кооперативну пресу, 2) про реформу домашнього господарства, 3) про те, в який спосіб приєднати селянок до кооперативної праці, і 4) чи можливо є видавати орґан в есперанто.

Деякі з тих питань показалися ще передчасними, як видавання орґану в есперанто й інші. Було це засідання одначе підготовчим до конференції в Стокгольмі, котра відбулася рівночасно з Конґресом Міжнародного Кооперативного Союзу, в днях 12. і 13. серпня 1927. р.[2]). Делеґаток на ній було 153. Крім цего було 16 делеґаток без права голосування. На конференції були приявні теж делеґатки Міжнародного Бюра Праці, Міжнародного Бюра Мира, Світове обєднання для есперанта, жіноча Ліґа Мира і Свободи, Міжнародній Союз для рівного права голосування жінок і інші.

Конференція почалася привітом п. Вісборґ, предсідниці шведської жіночої Ґільди. Потім промовляла п. Е. Фрайндліх та звернула увагу на велике значіння кооперативного освідомлення жінок для кооперації і на користь з кооперації для улекшення домашньої праці жінки.

По відчитанню привітів, принятю порядку нарад, по звіті з діяльности і принятю його до відома — перший реферат виголошено на тему: »Чи жінки бажають низьких цін чи високих зворотів« та вирішено, що ціни мають бути ринкові, умірковані, тому що умірковані ціни — це річ першорядної ваги для жінки господині.

На другий день конференції відчитано реферат: »Про прання білля і що в тім може помогти жінці кооперація або міські самоуправи«. Референтка п-і Вебстер підчеркнула конечність засмотрювання домашніх господарств електрикою і машинами, щоби тим способом улекшити жінкам їх працю так, щоби вони могли брати участь в суспільнім життю. Порушено питання про те,

---

[2]) „Internationale Genossenschafts-Bullitin“ з вересня 1927 р. ч. 9. Річник XX.

чи не булоби бажаним орґанізувати кооперативні пральні, в котрих члени моглиб прати білля.

Третій реферат був »Про нефалшовані средства поживи і ціни за них«. Реферат виголосила бельґійка п-і Гейман. Як заключення свого реферату, вона вважала конечним основання міжнародного союзу для оборони споживача, а серед загалу повести освідомлення про фалшовання засобів поживи. Вона представила працю бельґійської Ґільди в тому напрямі і навела дивоглядні приклади на фалшовання середників поживи, що є знані Ґільді. Крім цих питань займалися ще питанням раціоналізації домашньої господарки та винесено резолюцію, що Інститут для наукової орґанізації праці вибере комісію, що випрацювалаб плян зраціоналізування домашньої господарки.

Другим питанням, над яким застановлялася конференція було відношення Міжнародньої Ґільди до жіночих орґанізацій, що повстають в сільсько-господарській кооперації. Досі жінки виступали, як типові споживачі, але саме тоді в Радянськім Союзі і в Америці розвинулися орґанізації жінок в сільсько-господарській кооперації. Крім того займалася конференція ще й іншими питаннями, а саме: акцією за миром і розброєнням та опікою над матерію і дитиною.

Зорґанізовано там теж виставу жіночої кооперативної преси, що дуже багато вплинуло на поширення і пропаґанду кооперативного руху між жінками. Поза тим рішено, що Міжнародня Ґільда буде відбуавти раз конференцію підчас Конґресу Міжнародного Кооперативного Союзу, а раз поміж тим часом.

Конференція в Стокгольмі була дуже багата дискусійним матеріялом. Але цего матеріялу було може й занадто багато, і тому рішено на будуче давати менше рефератів і справ на порядок нарад.

Перед конференцією у Відні зїхалася Екзекутива Ґільди до Праги в днях 6. і 7. квітня 1929 р.[3]). На наради прийшли такі справи: становище жінки в сільсько-господарській кооперації, опіка над матерю і дитиною, дальші заходи ґільди в напрямі розброєння і мира, справа фінансів Ґільди.

Четверта конференція Міжнародньої Ґільди відбулася у Відні 21. і 22. серпня 1930. р.[4]). Участь зголосило 23 жіночих кооперативних орґанізацій з 19 країн. В першім дні нарад було 280 делеґаток з правом голосування, а крім того багато гостей.

По привітах, звітах з діяльности, дискусії і голосуванні прийшло до виголошення першого реферату на тему »Права жінки

---

[3]) „Internationale Genossenschaftliche Rundschau" з березня 1929 р. ч. 3. Річник XXII.

[4]) „Internationale Genossenschaftliche Rundschau" з жовтня 1930 р. ч. 10. Річник XXIII.

в кооперативах«. Цю тему опрацювали дві прелеґентки, а саме п-і Гардштаф зі Шкоції і п-і др. Марія Орсетті з Польщі. П-і Гардштаф заступала думку т. зв. отвертого членства. Звичайно жінки зголошують своїх чоловіків в члени кооператив. Одначе, тому що жінки є властивими покупцями є раціональне, щоби вони були членами. Хоч те приступлення жінок в члени не збільшить оборотів, то однак збільшаться власні фонди кооператив і тимсамим це буде вистарчаючим успіхом.

П-і др. Орсетті з Польщі заступала думку, що членство в кооперативі не є персональне, але від цілої родини. Тому що родина не є демократично побудована, вона признає чоловіка своїм представником. Не можливо при нинішних матеріяльних умовинах вимагати, щоби родини складали два уділи, тому слід перевести в життя гасло: »кожна родина два незалежні голоси«.

Над цими двома проєктами розвинулася широка дискусія, та остаточно резолюцію п-і др. Орсетті відкинено.

До другої теми нарад цієї конференції п. з. »Мати будучности« виготовлено теж два реферати. Один з них мала представниця чеської жіночої кооперативної Ґільди п-і Нечаскова, котра поставила тезу, що жінці тяжко подужати потрійний тягар, що ним є здобування грошей на прожиток, ведення домашнього господарства і виховання дітей. Мати є конечною для дитини, вона не може передати піклування дитиною чужим людям. Тому, якщо суспільність має давати якусь підмогу матері, то це передусім мали би бути грошеві підмоги для жінки вдома.

Представниця жіночої кооперативної орґанізації »радянського« Союзу п-і Бутузова заступала в своїм корефераті зовсім противну думку, а саме, що тяжко є серед пануючих матеріяльних відносин заборонити жінці працювати, тому держава (!) має приходити жінці, як матері, в допомогу зорґанізуванням ріжних приютів, ясел, харчівень та в такий спосіб допомогти жінці в її великім та повнім відвічальности завданні матері будучих поколінь.

Над обома рефератами розвинулася, очевидно, дуже оживлена дискусія. Та хоч резолюції не винесено жадної задля того, що справа є надто поважна і потягалаб за собою далекосяглі посунення, замітним всеж таки було, що всі пізніші промовниці промовляли проти проєкту і думки п-і Бутузової.

З цеї конференції слід ще згадати внесення представниць »Радянщини«, щоби Ґільда зірвала всякі зносини зі Союзом Народів, бо це орґанізація, що хоче допровадити до війни. Але ця резолюція впала. Вирішено йти іншими дорогами до вічного мира, а саме: підпиранням кооперації, що в своїй засаді є проти війни. — На цім скінчилася конференція у Відні.

Слідуючий зїзд Екзекутиви, а по части і кооператорок відбувся з нагоди 50-літнього ювілею анґлійської Ґільди в Льондоні

від 23—25. червня ц. р.[5]). На порядку нарад була справа фінансів Міжнародньої Ґільди. Порішено м. ін. скликати окрему конференцію жінок кооператорок і інших споріднених жіночих орґанізацій в справі господарського хаосу, який тепер панує на світі. Крім того винесено побажання, щоби жінки-господині всіх країн запізналися зі собою та вели спільну працю в напрямі утривалення світового мира. Нарада була приготованням до пятої конференції, що відбулася 30. і 31. серпня 1934 р. в Льондоні[6]).

На цій конференції було присутних всіх 526 делеґаток і гостей з 19 країн. Крім кооперативних орґанізацій були там заступлені споріднені жіночі орґанізації. Від Міжнароднього Кооперативного Союзу промовляв В. Теннер. Витали теж з одушевленням Е. Фрайндріх, що була арештована підчас заворушень у Відні. Вона то, п. Е. Фрайндліх отворила конференцію, на котру приготовлено 3 дуже цікавих рефератів, а саме:

1. »Напрямні сучасного господарського розвитку і значіння його для жінок-господинь«, а, як вислід, принято дволітний плян праці в напрямі: пропаґанди кооперативного виробництва, приєднання нових членів, поширення кооперативної преси і книжок.

Другий реферат був на тему: »Яке значіння має міжнародний кооперативний рух для жінок?« По тім рефераті принято резолюцію про те, щоби підпирати Міжнародню Жіночу Кооперативну Ґільду. Всі жінки мають бути освідомлені про високі ідеали кооперативного руху, що має стати основою для міжнароднього господарства, — цею конечною умовиною порозуміння народів.

Третий реферат про »Найближчі засоби для забезпечення міжнароднього миру« будив найбільше зацікавлення серед учасниць. Резолюція, яку внесено по цім рефераті, взиває всі кооператорки до безнастанньої боротьби проти війни.

Цею дуже оживленою дискусією закінчено пяту конференцію.

Міжнародня Жіноча Кооперативна Ґільда веде свою працю в кількох напрямах, але її найбільшим успіхом є те, що вона надала праці Кооперативних Ґільд зовсім новий підклад. Вона теж виробила у всіх кооператорів переконання, що жінки є типовими споживачами, що вони є основою кооперативної демократії і через свою кооперативну освідомленість можуть вирішити про побіду кооперативного руху.

Першим її завданням було поширити кооперативну свідомість серед жінок. Цю свідомість задумала вона ширити через краєві орґанізації, а через міжнародню орґанізацію — виховувати жінок так, щоби вони всі проблєми світового господарства обслі-

[5]) „Internationale Genossenschaftliche Rundschau“ з липня 1933 р. ч. 7. Річник XXVI.

[6]) „Internationale Genossen. Rundschau“ XXVII, ч. 10, з жовтня 1934.

дували не лиш зі становиська їх вітчини, але у світлі цілого світового господарства.

Праця її йшла також в інших напрямах, а саме: 1) в напрямі орґанізаційнім, 2) кооперативно-освітної праці і подавання через пресу практики для других, 3) зорґанізування спільних акцій для спільних цілей.

Орґанізаційна праця полягала в тім, щоби орґанізувати у всіх країнах жіночі кооперативні орґанізації , що сталиб відтак членами Ґільди. Ґільда поставила своїм завданням розбудити зацікавлення кооперацією, що впрочім є по части у її власнім інтересі, бо від кількости і якости орґанізацій залежить її сила. З 13 краєвих ґільд — членів Міжнародньої Ґільди — 5 завдячують своє повстання Міжнародній Ґільді. Ґільда є в контакті зі всіми континентами і з 31 краями, де ще можуть повстати жіночі краєві ґільди. Статистика виказує підйом кооперативного руху там, де жінки проявляють до нього зацікавлення, а праця кооперативісток в Китаю, Індіях і Японії є завязком і первопочином тої праці, котру розпочала анґлійська ґільда перед 50 роками.

Другою важною ділянкою її праці є те, що вона збирає і публікує статистичні дані про діяльність жінок на кооперативнім полі, порушує проблєми суспільного і господарського характеру, а тим усім зохочує жінок одного краю змагатися в праці з жінками другого краю.

Про все це Міжн. Кооп. Ґільда інфорумє кооперативний світ в орґані М. К. Союзу — в »Міжнароднім Кооперативнім Огляді«.

Те все надає праці поодиноких ґільд прикмет спільности, тим вона сприяє виробленню солідарности поміж поодинокими краями; а дальше — служить досвідом для молодих орґанізацій; повчає про те, як збільшити членство в кооперативах і оборотові фонди, як кооперативи можуть прийти в допомогу жінці і дитині.

Третім завданням Міжнародньої Жіночої Кооперативної Ґільди є провадження ріжних солідарних акцій спільними силами ґільд всіх країн. Такою, напр. є акція для утривалення мира і переведення в життя розброєння.

Тут треба ще замітити те, що Ґільда не обмежувалася до чисто кооперативно-освідомлюючої праці. Кооперація занадто тісно звязана з життям в ріжних його проявах. Тому діяльність Міжнародньої Жіночої Кооперативної Ґільди не може обмежуватися до цін за товари, до проблєми споживання, кооперативної продукції і пропаґанди. Вона мусить вирішувати всі ті складні питання, які насуваються тоді, коли справді заміряється практично примінити кооперативні засади в життю. Тоді стає ясно, що права жінки в кооперації є тісно обєднані з правами жінки горожанки. А вже хочби такий реферат на віденській конференції, як: проблєма матері в будучности — мусів бодай в части висвітлити справу, чи жінки хочуть бачити свою будуччину в фабриці, а своїх дітей в яслах і захоронках, чи в дома, в родиннім крузі.

Ось такі то великі завдання сповнити й такі великі проблєми вирішити задумала так ще недавно основна одинока дійсно міжнародня орґанізція; бо вона одна не торкає політичних переконань своїх членів і їх релігійних почувань, питань, котрі все можуть допровадити до конфлікту серед орґанізації людей ріжих поглядів.

Е. Вербицька.

З ПРЕСИ І ЖИТТЯ

„БОРОТЬБА ЗА СПРАВЕДЛИВІСТЬ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ЖИТТІ“.

Заява лідера швайцарського молодоселянського руху[1]).

»Сьогодні росходиться про майбутність та екзистенцію молодого покоління. На цьому тлі є конфлікти між частинами молодої й старшої ґенерації. Вони не йдуть однаковими дорогами. Старі, — буває, — мають вже дещо надбання (між »старими« є й молоді віком) і турбуються, якби того не стратити. А молоді, не маючи жадних засобів ні резерв, окрім своєї здорової робочої сили та охоти до праці, борються за своє існування.

Коли член союзної ради Мусі тому пару літ назад вимагав дефляції й »повороту до простоти наших предків« та заявляв, що для того потрібно жертв, то тоді ще не розуміли, що це за жертви. Сьогодні можемо вже сказати радникові Мусі, які це жертви принесли ті 10 тисяч селянських родин в наших ементальських та оберляндських долинах. Несправедливий процес їх павперизації (зубожіння) відбувається далі й тягне за собою чимало інших дрібних продуцентів.

Вимогу дефляції, себто загальної обнижки цін і доходів мотивують потребою вдержання експорту. Доказують, що заграниця не може купувати наших товарів з причини збідніння свого середнього стану. Зовсім ту саму річ, себто зубожіння середнього стану, пропонується й для нас — щоби ми не могли продавати наших товарів також у нутрі власного краю!

Кажуть, що причиною кризи є надпродукція. Проти цього треба видвигнути факт, що палять і нищать пшеницю тоді, як сотки тисяч людей голодують. Чи це є напродукція? Ми маємо

---

[1]) У швайцарському часописі „Oberland“ вміщений реферат з промови др. Ганса Міллєра провідника союзу „Bauernheimatbewegung„ (або т. зв. (Jungbauer-ів). Подаємо вижніші уривки цієї програмової декларації, яка торкається метод поборювання кризи.

в краю надпродукцію молока й сирів та не можемо з того нічого вивезти. І в такій ситуації малоб бути виходом з крізи, коли ще більше підкоситься внутрішню закупочну силу, щоби і в краю не могли зїсти того, чого не маємо куди вивезти!

Або кажуть: ви селяни, самі винні за крізу, навіщо доїте так багато молока, коли ціни падуть. У відповідь предложимо такий малий рахунок: від одної гіпотечної позички в сумі 50.000 франків платилося перед 14 роками титулом відсотків по 5% — 2500 франків. Тоді треба було доставити до сироварні 7000 літрів молока, щоби добути такі гроші. Сьогодні відсотки за таку саму позичку по $4^1/_2$% виносять 2250 франків, але, щоби ці гроші здобути, длятого треба відставити до сироварні не 7000 а 12500 літрів молока! І кажуть, що ми маємо менше продукувати молока! Ми відповідаємо з цілою рішучістю: кожне реґулювання продукції і континґентування повинно мати тільки одну ціль: піднести ціни. Тільки тим способом можна допомогти нашому селянинові.

Нам, приклонникам активного поборювання крізи й противників дефляції закидують, що хочемо банкроцтва держави. Ми-ж думаємо, що до банкротства держави ведуть якраз прихильники дефляції. Саме в інтересі державних фінансів мусимо зробити кінець дефляційній політиці. Держава будує свої фінанси на господарстві країни. Через дефляцію руйнуємо те господарство, а перші наслідки того для держави будуть: зменшення доходів, збільшення видатків.

Чи ми хочемо валютарних експериментів? — Ми вже маємо такий валютарний експеримент і то великанських розмірів: дефляція збільшила всі довги... Коли сьогодні в місті Циріху половина всього оподаткованого майна є в руках $^1/_2$% всіх податників, то це є ознакою кольосальної концентрації капіталів і матеріяльної міці у немногих руках.

Кажуть, ми хлібороби одержуємо субвенції. Так, але ми бачимо, що субвенційна господарка, хоч як ми від неї залежні, ніколи не є тою дорогою, якою можна хліборобству приспорити тривалу поміч. Тому ми боремося, щоби селянин нарешті дійшов до того, аби не був залежний від допомоги Берна.

Дефляція не є шляхом до піднесення експортового промислу, вона йому тільки шкодить. Найбільше упав експорт якраз у тих країнах, де ведеться дефляційна політика.

Прихильники дефляції чомусь нерадо торкаються справи відсоткової міри. Кажуть: адже-ж відсоткова міра нижча, як була до війни. Але не про те ходить, тільки про це, скільки нині селянин мусить продати, щоби заплатити процент. Вимагаючи закінчення політики дефляції, ми хочемо нарешті станути з нашим господарством на якійсь твердій базі, та вирівняти поволи ті величезні кривди, які масам принесла дефляція.

Кажуть нам: ви-ж маєте свої селянські каси допо-

моги. Нехай вони вас віддовжують. — Хто-ж поніс найбільші жертви для їх санування? Громадяни, дрібні продуценти й торговці, які й без того зазнали доволі ударів. Пересунення тягару з одних плечей на другі не є ніяким віддовженням.

Врешті говорять: треба думати про дрібного щадника, славного »дрібного щадника«! Длячого нині великий капітал нагло так опікується малим щадником? Бо далеко більше побоюється за свої доходи, які йдуть у сотні тисяч франків.

Врешті роблять заміт молодим селянам, що, мовляв, вони йдуть в одному фронті з робітниками. Моя мати вчила мене вже, як малого хлопця, що в робітникові треба бачити нашого брата. Одна мірка для всіх, спільна мова селянина, робітника і дрібного підприємця це буде наш господарський рятунок. У нашому фронті живої праці мені куди приємніше, як у протилежному таборі, де находять спільну мову комуністи з панами від „Basler Nachrichten“ та „Neue Züricher Zeitung“[2]).

Той, що має справжню міць і силу, звичайно стоїть за кулісами, а на сцені в його інтересі періщать один одного: робітник і селянин. Зачалося від спільного фронту промисловців і робітників за здешевлення харчів. Прийшла знижка цін продуктів, а за нею... знижка робітничих платень. Нині ця гра має продовжуватися. Ми питаємо: чи для того, хто впав, велика поміч з того, що і другий теж упав?

Ні! Тут тільки один вихід: або порозуміються між собою великі носії ріжних родів праці, або стягнуть один одного у пропасть.

Сьогодні повинен бути один фронт: з одного боку союз промислу й торговлі, одним словом дефляційники, з другої сторони цілий працюючий народ, що має інтерес в тім, аби задержати дохід з праці на давнішій висоті.

Нема в нас ні грошей ні могучої преси, але є у нас сила молодости!

ЯК ПОВИННА ВИГЛЯДАТИ НАША КООПЕРАТИВНА ШКОЛА*).

Одушевлення, з яким Зїзд Окружних Кооп. Союзів (дня 1. червня ц. р.) приняв думку директора РСУК п. Івана Филиповича про заснування власної Кооперативної Школи — це дуже відрадне явище. Воно свідчить, що розвиток кооперації йде здоровою, нормальною ходою, бо здоровий кооперативний рух в усіх країнах завше змагав до того, щоби пляново підготов-

---

[2]) Великі часописи у Швайцарії, капіталістичного напрямку. — Ред.

*) Передруковуємо цю ст з »Г. К. Ч.« ч. 25. за б. р. задля особливої ваги й актуальности порушеного в ній питання. — Ред.

ляти для себе своїх майбутніх співробітників. Те, що було будоване старшими самоуками, які до кооперації прийшли тільки з серцем, а знання для спеціяльного кооперативного будівництва набирали щойно в ході роботи й досвіду, треба тепер уже передавати людям, що перейшли спецільний кооперативний вишкіл, набутий в школі, в якій зосередився весь довголітній кооперативний досвід, як у практичній так у теоретичній формі.

Не може бути інакше, якщо рух хоче розвиватися по лінії поліпшування і поступу. Всі поважніші національні коперативні рухи світу дійшли вже до власного шкільництва, у ріжних формах.

Польська кооперація має вже дві постійні кооперативні школи: 3-літня у Варшаві (споживчого типу) та 1-літню у Наленчові (для сільсько-господарських коопeратив), не рахуючи шкіл заочного кооп. навчання.

Існуюча у Львові українська Торговельна Школа, як показав досвід, ні своєю програмою, ні методами виховання не може вже тепер нам давати такого людського матеріялу, якого потрібно нашій, так уже ріжноманітно розгалуженій кооперативній будові. Наша кооперативна школа не може мати програми шкіл купецьких, створених по зразку віденських чи берлінських шкіл, вона мусить бути строго примінена до наших власних господарських та соціяльних умов і потреб.

Які ж ці реальні потреби нашого кооп. руху що до працівничого персоналу?

Ми потребуємо нині як постійних платних працівників:

а) Крамарів для господ. споживчих кооператив;

б) Книговодців для малих споживчих і кредитових кооп.

в) Молочарських техніків для районових молочарень;

г) Книговодців та управителів для Р. М.

д) Продавців для більших торговельних одиниць, в тому числі і для Окр. Союзів та складів Нар. Торговлі;

е) Книговодців для більших кооператив та союзів (подвійне книговедення і самостійне білянсування);

є) Кооперативних інструкторів (люстраторів—ревізорів).

Ось головні типи працівників, які нам треба пляново вишколювати й виховувати. Нема сумніву, що чисельна запотреба у тих ріжних ґрупах не однакова: вона росте, йдучи ступнево від останньої ґрупи до першої, найбільша вона у найнижчій ґрупі. Одначе з другої сторони не забуваймо того, що ті найнижчі ґрупи є найслабше оплачувані, отже дають найменше заохоти йти аж до школи на студії та вкладати поважніші капітали у фахову підготовку.

Як нині поповнюється в нас склад цих ріжних працівничих ґруп? На жаль, на загал »стихійно«, безпляново, себто цілком припадково.

Крамарів для госп.-споживчих кооп-в добираємо переважно по сусідськи: аби вмів чи вміла щось писати та дещо рахувати. Таку людину без фахової освіти, практики і моральної проби пускаємо на найбільш відповідальне місце у кооперативі. В наслідку маємо загальне застрашуюче капарство і зростаюче до дивоглядів манкарство. Не винуймо тут нікого: як собі стелимо, так спимо.

Правда, деяку роботу вже зробили і роблять кооперативні курси на місцях та заочні курси РСУК, які треба поширювати. Ці останні своєю дешевістю остануть і на далі дошкою рятунку для тих людей і кооператив, яких абсолютно не стати на студії у спеціяльній крамарській школі. Та ми не можемо тим вдоволитися. Бо нема сумніву, що шкільна наука, з практичним показом: товарів, способу обслуги гостей, ведення лядових записок і т. д. має перевагу над кореспонденційним навчанням.

Нема також сумніву, що на велике число малих господарсько-споживчих і чисто споживчих маломістечкових кооператив що року найдеться в цілому краю кількадесять молодих хлопців і дівчат з покінченою народною школою чи й кількома клясами якоїсь середньої школи, у віці 14—18 літ, які найдуть матеріяльні засоби на те, щоби відбути однорічну крамарську школу. Такі особи відтак матимуть першенство перед іншими при розміщуванні на праці. Коли розмістимо пляново по краю людей з такою освітою, людей, з яких виростуть нам по селах і місточках крамарі-професіонали, крамарі, що будуть цю працю вважати своїм життєвим фахом, тоді ті люде та їх кооперативи зможуть служити для своїх районів наче показовою школою доброго ведення кооператив. Вік кандидатів повинен бути між 14—18, тому, що кандидат не може бути ані за молодий, коли ще трудно комусь вибирати своє життєве звання, ані за старий, коли вже звичайно має вибраний свій життєвий тип і шлях. Ми ж маємо не тільки вчити техніки продажі й фабрикації, а й виховати кооператора, суспільного діяча. Для такої цілі рішаючим є саме вік дозрівання людини. (Це відноситься до всіх типів вишколу, про які буде мова далі).

Нам треба конечно прийти до такого кооп. персоналу, який би вже змалку виростав в кооперативній атмосфері.

Така однорічна школа крамарів, центральна на весь край, з добре уладженим кабінетом товарознавства та добре веденою взірцевою шкільною кооперативою — це був би один відділ у нашій кооперативній школі.

Завданням його булоби: свідомо готувати кандидатів до праці на селі. Так звані торговельні школи у нас мають ту величезну хибу й небезпеку, що від самого початку говорять

учневі про купецькі »інтереси«, про місто, як терен праці, про велике підприємство і т. д., цим прямо перевертають учневі в голові. Таке виховання нищить молодий сільський нарибок, роблячи з нього кандидата на міського »пана«; такий вихованок, коли відтак з біди мусить приняти працю в сільській кооперативі, то вважає цю працю для себе пониженням, гордить селом, не віддає своїй праці душі і при першій нагоді старається вивтікати у місто.

Не таких нам треба кооператорів. Крамар, якого нам треба, має вийти з нашої школи, як переконаний діяч села, відданий селові душею, крамар-суспільник, одушевлений ідеєю спілчанства й сільської цивілізації. Очевидно, що побут у місті навчить його цінити й те добре, що має місто, але не на те, аби покинути відтак село ради міського блеску, а на те, щоби вернути в село і там творити культуру.

Книговодців для малих споживчих і кредитових кооператив ми повинні вишколювати теж на річному курсі, поруч з крамарями, з якими вони слухалиб спільно деякі загальні предмети (народнє господарство, соціольогія й сусп. виховання, кооперація, українознавство, кооп. право і т. д.), а спеціялізувалисяб на окремих годинах тоді, як крамарі малиб свої вправи й науку. Така злука двох типів в одній школі має цю добру прикмету, що дає змогу людині перекинутися в тягу року з одного фаху у другий, коли переконається, що чомусь він їй не підходить.

Виринає питання вишколу молочарських техніків. Тепер їх вишколює »Маслосоюз« на піврічному курсі у Стриї. Одначе сам »МС.« вже приходить до переконання, що 6 місяців — це закороткий час для такої справи.

Пропонуємо — злучити школу »МС.« з нашою загально-кооп. школою, в тім сенсі, щоби кооп. техніків молочарів вишколювати на однорічному курсі, як окремій спеціялізації. Учні слухалиб загальних викладів спільно з кандидатами на крамарів і книговодців, а окремо малиб молочарську спеціялізацію. Хтоб протягом перших місяців показався невідповідним на молочаря — мігби перейти на спеціялізацію книговодства чи крамарства і навпаки — мігби »МС.« підбирати собі кращі одиниці з тамтих двох курсів.

Присутність школи у Львові далаб »МСоюзові« можливість безпосередньо завідувати навчанням, а спільне ведення науки загальних предметів (господарства, кооперації, рахунків, дещо правознавства, економії підприємства) зменшилоб видатки, даючи при тім змогу поставити ці предмети ширше й солідніше. Притім безумовно скористалоб навчання, бо при нинішній системі техніка убиває інші ділянки вишколу, зокрема теоретичного (економічного, адміністративного, кооперативно-ідейного). Не

забуваймо, що чим більше підприємство, тим більші трудноші його ведення, тим ширшої треба освіти його працівникам, тим сильнішого морального і етичного гарту (»більші гроші — більша покуса«) гарту, який приходить тільки з довшою виховавчою ідеольоґічною працею.

Так виглядалаб нижча частина нашої кооп. школи, — з приміненням до нинішних потреб нашої кооперації на селі.

Решту типів кооп. працівників (від г. до в). миб мусіли вишколювати на вищім типі навчання, дворічнім (типу фахового ліцея), при чому не виключаємо, що на цей вищий курс моглиб переходити виїмково деякі особливо надійні учні з нищого відділу. (Трирічний курс навчання на нинішні часи за дорогий для наших умов). Кандидатів на цей відділ приймалосяб по укінченні 6 кляс будь якої середньої школи старого типу і принайменше однорічної практики в будь якій кооперативі.

Цей вищий відділ школи мавби нам виховувати: адміністраційних управителів і книговодців для Р. М., продавців для більших торговельних одиниць, книговодців для них і для союзів та кооперативних інструкторів і люстраторів. Маючи такі завдання, цей відділ мусівби теж ділитися, по першому році спільного загального навчання, на кілька спеціялізацій (при чому виїмково не булоб заборонене людині кінчити й дві спеціялізації нараз). Головні спеціялізації повинні бути такі:

а) адміністрація і книговедення РМ. (попри загальну науку молочарської техніки);

б) збут с.-г. продуктів всіх родів та закуп всіх родів товарів (торговельна референтура);

в) книговодство всіх типів кооперації;

г) кооп. інструкторство й виховування.

Уявляю собі, що якби прим. »М. Союз« міг кожного року діставати по кілька абсольвентів зі своєї спеціялізації та післав їх на обовязкову річну практику в добре ведену Р. Молочарню, то по якомусь часі скінчилисяб нарікання на те, що нема добрих адміністраторів для таких, вже нині розмірно великих підприємств, як є Р. М. Центросоюз і його підбудова, Народня Торговля та всі більші кооперативи моглиб діставати кожного року, по відбуттю обовязкової практики, по 5—10 торговельних референтів, а вся кооперація по 5—10 теоретично добре підготованих кооперативних організаторів, люстраторів та пропаґандистів. Всі типи більших кооператив малиб звідки черпати книговодців, обзнайомлених з властивостями й потребами якраз цього типу, притім ідейно вишколених та вже у школі втягнених у круг суспільницького заінтересування.

Розуміється — людина все остане людиною, а горбатого і могила не направить. Коли до кооп. школи дістанеться людина,

що шукає в кооперації тільки хліба, то не поможе їй і кооперативна школа. Та все таки можливости виховувати кооператорів є у кооперативній школі безконечно більші, як без неї. — Це хіба не підлягає ніякій дискусії. Думаю, що майже виключене, аби людина, вийшовши з такої школи, мріяла про те, щоби, обікравши кооперативу, заложити собі склеп, бо у тій школі не будуть її вчити, що »жадоба зиску є основою розбудови народнього господарства«.

Очевидно — як конкретно укласти пляни навчання, як улаштувати співпрацю школи з кооп. централями, як запевнити конечний контакт шкільного виховання з живим кооп. життям — це річи подрібного розгляду, в якому першу участь повинні взяти самі кооп. осередки. Уявляю собі, що кожний тип кооперації мусівби мати у школі забезпечені години викладів, які виголошувалиб його люди; постійна участь учнів школи у кооперативних зїздах і нарадах, поїздки у святочні дні на села, влаштування кооперативних семинарів з періодичними рефератами самих учнів, орґанізація свят кооперації у школі, поминки великих кооп. діячів, пописи учнів у виголошуванні промов на завдані теми, стінна кооперативна ґазета, систематичні оглядини кооп. установ, практичні вправи в пополудневих годинах у кооперативних бюрах, складах і майстернях — все те, що вже з таким успіхом було започате на однорічному вищому кооп. курсі РСУК в році 1930 — ось доповнююча жива програма до шабльонового шкільного навчання, яке вже нині ніде не вистарчає.

К. Коберський.

КОПЕРАТИВА ЧИ ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО!

Після статтей інж. Раковського (ми їх зреферували в попередньому числі »К. Р.«) редакція »Нового Часу« дала слово інж. В. Баричко, котрий в статтях: »За реорґанізацію нашого економічного життя«, »За правильне наладнання торговлі по містах« і »За доцільну розбудову й поширення рідного промислу« — розвинув думки дещо ближчі до становища редакції »Н. Ч.«, висловленого в статтях за січень б. р. по появі статтей мец. М. Корчинського.

Перша з названих статей інж. Баричка, під надто претенсійним заголовком, зовсім не відповідаючим її змістові, — намагається розкрити і виявнити причини тих нездорових проявів сільського економічного життя, на які звернув увагу інж. Раковський. Інж. Баричко полємізує з висновками інж. Раковського, який, мовляв, узагальнив поодинокі випадки і, не проаналізувавши їх, зробив поспішні, а тому хибні висновки. На його думку інж. Р. помилився, бо »на щастя нема по наших селах жадної рознузданости і то масової«. В дійсности ж наведені інж. Раковським факти є доказом тої рознузданности. Нам відомо, що прояви тої аґресивности є дуже часті й набирають подекуди значіння масового явища. Але навіть, як би вони такими ще й не були, то вся суть не в тому, чи вони масові, чи ще ні; важним є те, що вони вже мають у нас місце. Зла — на щастя людського роду — є завсігди менше в світі, як добра, воно є релятивно рідше, не таке часте. Небезпека в тому, що злі явища мають тенденцію поширюватися, ділають як заразливі хороби, як приклади до наслідування. Тому здорове суспільство не потребує чекати аж доти, коли вони

стануть масовими, щоби зареаґувати і виповісти їм боротьбу. — Романтичний оптимізм, якому дає вираз інж. Боричко, кажучи, що укр. село »є здорове і виросло зі здорового коріня та є вже настільки освідомлене, що зуміє усунути всякі болячки зі свого здорового орґанізму« — є радше визнанням віри, ніж ствердженням конкретних фактів. Такі визнання, до яких може прилучитися кожний, майже нічого не дають для практичної орієнтації серед даних обставин; скорше шкодять цій людській здібности, привчаючи глядіти на дійсність безкритично, крізь рожеві окуляри.

Зрештою інж. Баричко сам собі заперечує, кажучи, що »того рода випадки рознузданости завсігди існуватимуть«. Стоїмо безрадно супроти таких ходів думки... Так само суперечністю заносить і від надто ризиковного м. ін. обвинувачення кооперації за неіснуюче, мовляв, зло.

Розправившись з Р. Раковським, інж. Баричко іде в наступ на кооперацію за те, що вона, задоволившися »кількома тисячами здебільша кволих сільських кооп. крамниць«, занедбала інші ділянки, не наладнавши напр. збуту сільських продуктів — з виїмком тих, що випадково дістались до кооп-ви дорогою товарової виміни. Крім того наша коп., ставши »гуртовим посередником чужих гуртівень«, здорожує достарчувані селові артикули. Отже: кооп. мусить стати насамперед кооперативною. А далі, на думку інж. Баричко треба »відокремити споживчу кооперацію від збутової« а саме для того, щоби »зорґанізувати збут сільських продуктів«. У другій з названих вгорі статей*) автор ще раз повернув до тоїж думки, пропонуючи орґанізувати селян, які доставляють продукти до міста, у свого рода не то кооперативи, як радше у якісь, ближче не означені »селянські спілкові крамниці« і »селянські гуртівні«, основувані по містах, через які мав би йти збут сільських продуктів. Ось чим мала би, як здається, занятись кооперація, за рецептом інж Баричка, замість зводити з укр. приватниками на селі (м ін. більше здогадну, як дійсну) боротьбу, що її він бачить на кожному кроці, — дивна річ, — недобачаючи того безсумнівного факту, що цю боротьбу, про яку була мова у інж. Раковського, перші виповіли кооперації укр. приватники.

Ідея селянських крамниць і гуртівень — навіть полишаючи певного роду демаґоґічний посмак такої концепції — видається аж надто неясною, якщо не утопійною взагалі; не ясне передовсім відношення її до кооперативної ідеї й методики в праці. Позатим, приймаючи на увагу дані, реальні обставини, в яких зродилася у нас кооперація й умови праці та матеріяльні її джерела й засоби, ледво чи може мати місце й рацію основування побіч кооперативної ще якоїсь іншої орґанізації з аналоґічними завданнями, — свого роду кооперації без властивого її змісту — і без того, щоби вона не стала новим, до того ще й неозначеним чинником у тій боротьбі, якої так боїться інж. Б-ко. І чи застановився інж. Б-ко хоч би над тим питанням, що чейже були якісь причини, якісь обєктивні, непоборимі труднощі, що перешкодили широкому, самостійному розвиткові у нас збутової кооперації, та чи не станули б ці причини на перешкоді при здійсненню його ідеї — селянських крамниць і гуртівень, цілий акцент і фашинуюча сила яких малаби спочивати на тім прикметнику — селянський.

Дві прочі статті інж. Баричка про те, як мали би уложитися взаємовідносини між кооперацією і приватниками в місті, на жаль, лиш мимоходом зачіпають і збувають побіжними й не продуманими глибше увагами стільки ріжнородних проблєм, що вже сама їх кількість примушує нас відмовитися від їх реферування. Та всеж таки не можемо не зупинитися бодай на хвильку при його на позір поважнім закиді під адресою кооперації, але який ми радше склонні були б уважати непорозумінням, що промовляє само за себе: ко-

*) Взагалі всі ст. інж. Баричко є досить хаотичні, поодинокі думки про одну й ту саму справу розкидані в ріжних місцях, що дуже утруднює виловити основну, провідну думку автора.

операція, мовляв, »запровадила збутовий монополь« (!!?? — Ред. К. Р.) і горе тому підприємцеві-приватникові, що »не знайде апробати кооперативного проводу«: він не буде мати де збувати свої вироби. Про цей закид не остається хіба нічого іншого сказати, як лиш те, що він є дивно наївний і смішний.

»Торговля і Промисл« — у черговій статті, з приводу виступу інж. Раковського, під заг. »В обличчі фанатизму« (ч. 11 з 1. VI. 935), продовжучи обговорення видвигнених ним питань, вже більше річево і спокійно підійшла до справи. Шкода лише, що вона взагалі не розріжнила двох річей: кооперації від поглядів Раковського, котрі далеко не є виразом становища кооперації, її кооперативної опінії; тим більше не відзеркалюють вони офіціяльного становища і практики нашої кооперації.

Поруч таких поглядів, як той, що »на приавтну ініціятиву немає стриму« (нота бене: ніхто проти цього, ані інж. Р., не виступав; зареаґовано було проти лихої практики і поведінки укр. приватників на селі, що треба було мати на увазі, щоби не викривлювати дискусії), поруч розумних застережень проти кооп. максималізму, відгородження від приватників, »що обтяжили колись свою совість, як кооператори«, і т. под. — »Торговля і Промисл« всеж таки не змогла і на цей раз увільнитися від безпідставного обвинувачення кооперації у фанатизмі, імперіялізмі і т. п. З другого боку, якби »Т. і П.« правильно зрозуміла основну — на наш погляд — тенденцію інж. Р. (про що була вже мова в попередньому числі »К. Р.«), і більш відкритими очима глянула на дійсність, то вона б і не дивувалася тому, що інж. Р. в одному випадку є »імперіяліст«, а в другому »ліберальний і лагідний«, ані тій позірній і назверхній суперечності між безпристрастним, обєктивним обговорюванням питання і накликом до поборювання шкідників сільського господарського життя. Проявом здорової суспільної тенденції треба уважати кожну реакцію проти шкідливих обявів суспільного життя — своєчасну саме тоді, як вони обявляються і є ще нечисленні, а не тоді, як вони вже надають тому життю характеристичних, питомих прикмет, що є однозначне з його упадком. Ось чому для нас є так зрозумілий і оправданий виступ інж. Раковського.

Нарешті, в 12 ч. з 15. VI. »Торг. і Промисл«, реферуючи пресовий відгомін виступу інж. Раковського і згадуючи при тім наш реферат в попередньому числі »Кооп. Р.«, зареаґували проти того уступу, де ми звернули увагу на невластиві методи полєміки »Т. і Промислу«: мовляв, »кооперативні дискутанти«, що перші розпочали дискусію, унеможливили »Т. Пр.« її правильне ведення тим, що уважають дискусію з приватниками »розмовою сильного зі слабим«, але — річ дивна — таким »аґресивним в обороні«. Це цілковите непорозуміння! Яку аґресію має на думці »Торговля і Промисл« і хто є властиво в обороні? Ми думаємо, що — кооперація на селі займає вже подекуди оборонні позиції проти аґресивности укр. приватників, про яку була мова в статтях інж. Раковського. Не є отже прикладом правильної дискусії »Тор. і Пром.«, коли вона уважає виступ Раковського і наш нападом кооперації на приватників; ці виступи — підкреслюємо це ще раз — були тільки реакцією на прояви аґресії з їх боку.

Свій пресовий огляд дискусії »Т. і Пр.« кінчає увагою: »не так воно зле — як бачимо — з тим фанатизмом, як нам здавалось«... — Ми від самого початку не сумнівалися, що так воно було: багато дечого лише здавалось.

З дрібніших відгуків згадаємо »Мою відповідь« п. В. Дроздовського в »Новому Часі« (ч. 125), цікаву саме тим, що вона є між ін. доброю ілюстрацією тої метаморфози кооператора у приватника — тим більш цікавою, що, як ми довідалися, інж Раковський, згадуючи про »інтеліґента в селі Ш.«, зовсім не мав на увазі ані п. Дроздовського, ані тієї місцевости, де він розвинув свою »патріотичну« діяльність. Як каже народня мудрість: вдар по столі, а ножиці обізвуться...

До циклю дискусій, про які мова, належить теж передовиця у 23 числі »Батьківщини« з дня 20 червня б. р., якої автором є знова ред. Паліїв. На цей

раз він заатакував нас (К. Р.) тяжким калібром стрільна — бо цифрами. Але »чоловік стріляє, а Бог кулі носить«. Так і тут. Є безумно похвальним і відрадним обявом, коли публіцистика послуговується цифровими арґументами і матеріялами. Але самого бажання і будьякого здійснення його ще замало. Послуговуватися цифрами треба ще й вміти, щоби надати їм сили переконуючого арґументу. Бо в противному разі оперування цифрами не виходить поза межі дилєтантизму і аматорства — у людей, які з цифрами зустрічаються лиш випадково. Бож і справді, коли б наведені з одного повіту цифрові дані й мали нас бити, то для цього хіба ще зовсім не вистарчило навести лише вислідні дані за один рік. Такі абсолютні дані ні про що не свідчать, а тим більше не збивають нашого твердження, що кооперація в значній мірі виперла чужонаціональне приватне купецтво зі села. Що до цього, то вартість мали би тільки релятивні дані, котрі виявили б дійсну тенденцію: збільшення чи зменшення в торговлі того елєменту, про який мова. Сам бо вираз: зменшення, вимагає такої реляції, тоб то зіставлення вислідних даних останнього року з такими ж даними за минулі роки (або хоч за один з минулих років). Тож з того, що жидівських склепів у золочівському повіті є ще 440, а кооп-ція опанувала цей терен всього на 11.36%, ще ніяк не випливає, що: 1) число жидівських склепів в повіті не зменшилося, і 2) що до того зменшення не причинилася саме кооперація тими 11.36% своїх склепів.

Далі, з льоґікою білої раси стоять в суперечности ще й такі розумування п. Палієва, — як те, що кооперація, котра опанувала даний терен, хоч би й на 11.36%, не має, мовляв, права твердити, що вона в значній мірі виперла приватні, гол. жидівські склепи зі села. Для кожного (з виїмком Палієва) мабуть ясним є, що про ці успіхи кооперації можна говорити тільки в межах того відсотка, яким міряється її експанзія; а про її страти на річ укр. приватників — в межах відсотка україн. приватних склепів. Ніде й ніколи в »К. Р.« ні деінде укр. кооперація не заявляла, що вона на всі 100% опанувала торговлю в краю, як це підсуває їй — своїм звичаєм, щоби її відтак »бити« — ред. Паліїв. Отже ні при чому й зовсім не на місці було витикати кооперації, як це робить п. Паліїв, ще тих 440, або 68.54% жидівських склепів у золочівському повіті. Не могла ж бо усунути кооперація всіх жидівських склепів в даному терені в той час, коли вона опанувала його лише на 11.36%. Це хіба тепер і Палієву буде ясне й зрозуміле. Та на цьому не кінець. — Сам Паліїв зазначує, що його дані відносяться до цілого повіту включно з Золочовом (і отож ще з одним квазі жидівським містечком в повіті) — і то в той час, коли ми говорили виключно про українське село; не могло бути у нас мови про місто, бо це ж хіба і для сліпого ясне, яку позицію займає тепер наша кооперація в місті. Коли б п. Паліїв завдав собі труду зменшити свої цифри на ту кількість жидівських і інших чужонаціональних склепів, яка припадає на Золочів з евент. іншими жидівськими осередками повіту, то тоді сільська дійсність, про яку була у нас мова, безумовно представилась би йому в іншому, правдивішому вигляді й освітленню, а його полємічна постава втратила б богато на »експанзивности« і на ефектовности. Елєментарним гріхом нашої т. зв. націоналістичної публіцистики є брак умової дисципліни, т. то льоґіки, а тому вона так богата в постійні збочування від предмету дискусії, відбігання від теми. Що тим мається на увазі осягнути поза введенням в блуд безкритичного читача? — Не знати.

Не кажучи вже про те, що таємницею п. Палієва осталося, з якого джерела походять наведені ним дані, — вони — так, як наведені, є зовсім не проаналізовані, а тому й висновки п. Палієва є скороспілі, поквапні, ну, і безвартісні — не осягають своєї цілі та зовсім не оправдують покладених на них надій. Радимо п. Палієву визбутися нарешті дилєтанства і не писати про все, що лиш прийде на гадку.

»СВІТ ПЕРЕД НАМИ« — ЖУРНАЛ УКР. СЕРЕДНОШКІЛЬНОЇ МОЛОДІ, Ч. 1., СТАНИСЛАВІВ.

Нема сумніву, що журнальчик шкільного доросту, *ним самим писаний* і для нього призначений — це дуже бажана й цікава поява. Було таких спроб у нас чимало перед війною, було їх кілька і по війні. На жаль — вимога, щоби журнал був *писаний самою молодю*, не звжди додержувалася, а з того виходили й многі хиби таких починів.

Цим разом перед нами часопис, виданий на гарному папері, у великому розмірі (32 сторін друку вел. 8⁰), з чисельними сиґнатурами учнів 6—8 кляс ґімназій та семинарів, хоч переважно псевдонімних. Чи справді все тут писано учнями — в цьому можна сумніватися, бо вже у самій передовій стрічаємо ту саму крикливість і нескромну фразеольоґію, від якої так страждає публіцистика відомого »націоналістичного« типу. Обовязкове »*ми*!«, »лицарська і вічно молода« молодь (хоч на титул »лицарськости« треба *заслужити*; не годиться собі самому його нескромно причіпляти, і то зараз у першому виступі) — це все таке вже старе і немолоде, як та-ж фраза: »хай старі почивають на лаврах своєї праці — майбутнє належить до нас!!!«

Але є, крім крикливости й напушености, дещо річевого в цьому першому випуску. Є кілька гарненьких мініятур з природи, є щиро складена »сьогоднішня ідиля«, є не злий шкіц про Шевченка, про народню пісню (яку так мало знає і студіює нинішня молодь помимо свого деклямаційного націоналізму), є голос у дискусії, »про мистецтво для мистецтва«, є про спорт, про аматорську сценку учнів і т. д. Є ще дві речі, про які нам випадає щось казати з того титулу, що відносяться до »суспільних справ«.

Отже є передовсім статеєчка на тему »*Кооперація й національна ідея*«. Її автор підкреслює величезне значіння кооперації для укр. народу, як руху, що будить ініціятиву й творчість на низах — хоч не зазначує, що та творчість виливається у своєрідній формі. Автор повинен був підкреслити вагу для національної справи якраз того, що становить *суть* кооперації: що вона обєднує *маси*, для колєктивних ідеалів, а не є твором *одиниць* для одиничних цілей (еґоістичних); що будить чуття для збірного гуртового життя й змагань, а через те й консолідує націю.

Слушно автор підкреслює, що кооперація не має нічого спільного з державним деспотизмом, а через те чужі їй теж методи державного соціялізму в роді большевицького комунізму. Кооперація і насильство — це огонь і вода, а тому чужі кооперації й ідеали фашизму. Думаємо, що студіями кооп. літератури автор ще поглибить своє знання кооперативної ідеольоґії.

У другій статейці п. з. »Молодість — весна краси!« автор (за одною статтею у Вістнику, що відразу пізнати) захоплюється методами виховання молоді у фашистівській Італії, проти чого в засаді можнаб нічого не мати, якби автор бачив те виховання на власні очи і і не переписував сліпо чужих думок і фраз. Але є у статейціміся, проти яких мусить реаґувати кожна думок і фраз. Але є у статейці місця, в яких в *позитивному сенсі* передаються слова Мусоліні про те, які гарні вигляди на карієру має кожний, хто вступає у ряди фашистівських дружин молоді:

»*це партія, що застерігає собі всі командні пости*!« — слова, проти яких мусить зареаґувати кожна морально сильна і здорово думаюча людина.

Далі автор вже сам від себе стверджує, що з рядів фашист. організацій молоді »*виходить керуюча еліта*«...

Не думаємо, щоби вихвалювання такого способу виховання, яке підкреслює блискучі перспективи карієри і матеріяльної вигоди, — мало що небудь спільного з будженням в молоді ідейности й ідеалізму. Навпаки! Це насаджування грубого матеріялізму і карієрівства.

Так не виховаємо з нашої молоді ідейних саможертвенних одиниць, так нам потрібних на всіх ділянках життя.

СЕРЕД КНИГ

НАЙВАЖНІШІ НОВІ ПУБЛІКАЦІЇ ОСТАННІХ РОКІВ З ОБЛАСТИ КООПЕРАЦІЇ.

Наші часи не є пригожі для появи великих кооперативних книг. Їх не купують, читають їх рідко. Все пожирає лектура ґазет і романів. Приватних накладців для кооперативних книг є дуже мало.

Отже треба з дякою приняти, що англійські кооперативні накладні випустили в останньому році дві великі книги в елеґантному оформленні.

Перша книга це: „The Poeple's Year Book 1935«, англійський кооп. річник-календар, розміру 372 сторін. Новий редактор того річника пан Редферн ввів кращу, як доси була, систематизацію і нові розділи. Новими є два перегляди подій за границею та у Великій Британії. Також число інформаційних відділів збільшилося; майже всі вони дотичать кооперації у Великій Британії й заграницею. Слабшою є частина про проблеми сучасности, де між авторами фіґурує тільки один чужинець і де брак деяких важних проблем. Книга блискуче ілюстрована і може бути окрасою кожної книгозбірні.

Друга важна нова публікація на англійському ринку це книга „Cooperation", написана пп. проф. Ф. Голл-ем (F. Hall) та В. П. Воткінсом (B. R. Watkins). Книга обговорює виключно історію засад та орґанізації кооп. руху у Вел. Британії та Ірляндії і є найкращою книгою з тієї ділянки. Призначена головно для учнів британських кооп. курсів, але поручити її можна також усім, хто читає по англійськи. Крім того, що книга має наукову вартість — вона легко зрозуміла. Я зробив-би тільки одну критичну увагу. У книзі нема нічого про кооперацію поза межами Англії, не названо ні одного чужого імени. Нема навіть імени проф. др. Ганса Міллера, який англійцям відкрив др. Кінґа, ані згадки про проф. Шарля Жіда, хоч книга має 408 сторін. Прочитавши цю книжку, англійці думатимуть, що тільки англійська кооперація виросла в силу та й то, що складається майже виключно зі споживчих товариств. Про сільсько-господарську кооперацію в книзі находимо дуже небагато. Не названо навіть ірляндського орґанізатора сільських кооператив п. Джоржа Ресселя. Треба однак тямити, що легковаження чужинців це прикмета многих англійських авторів.

Теж у Франції появилося пару важних книжок з областий кооперації й сумежних ділянок.

На першому місци назвемо книгу добродіїв Полен і Шарон (Polin et Charon) п. з. »Сільські кооперативи й держава у Чехословаччині«. Особливо інтересні виводи п. Полен, хоча його теоретичні узагальнення нераз примушують протестувати. Так по-перше автор, на ст. 92 своєї книжки, твердить, що чеський сільсько-господарський кооп. рух (з допомогою держави) приведе до монополю хліборобської продукції й торгівлі, а по друге, що остаточною метою того руху є совітські сов-хози і кол-госпи. В іншому місці книжки той самий автор зовсім згідно з правдою подає, що чеські сільські кооператори індивідуалісти та позбавлені майже будь якого суспільного духа. Як це все погодити зі змаганням до совітських ідеалів?

Коли я про зміст цієї книжки написав заслуженому провідникові німецького сільсько-господарського руху п. Ф. Гільмерові до Брна, п. Гільмер відписав мені так приблизно: »твердження, що кооперативи у нас мають більше політичного, як кооперативного наставлення, все таки не здається цілком правдивим, хоча й провідники споживчого кооп. руху сильно звязані зі соціялдемократичною партією, а хліборобського — з аґрарною. Саме у Чехословаччині в останньому часі через збіжевий монополь ми дістали орґанізацію, яку ведуть головно сільськогосподарські кооперативи своїм апаратом і своїми фондами, втой час, як Спілка для торговлі збіжжам є тільки статистичною евіденційною канцелярією, що турбується полагоджуванням спорів, імпортом та екс-

портом, при чому у тих питаннях мають відповідне слово й консументи. Не можна доказати й того, що хліборобські кооперативи не мають кооперативної ідеольоґії та представляють свого роду зцентралізований коопepo-капіталізм. Будова нашої с.-г. кооперації є чисто орґанічно-станова і якраз в Ч. С. Р. уникається будь якого централізму у хліборобській кооперації«.

Названа щойно книжка має переднє слово відомого французького соціольоґа проф. К. Буґлє (C. Bouglé). Той самий професор, який теж займається кооп. рухом, видав важну книгу п. з. „Le socialisme française“ (французький соціялізм), де критично розглядає головно вчення трьох великих французьких соціялістів: Сен-Сімона, Фуріє й Прудона, ставлячи їх у звязок зі сучасною кооперативною організацією. Особливо важні зі становища кооператора є думки Прудона та Фуріє, якого мусимо назвати першим теоретиком організації консументів. Книга проф. Bouglé це мабуть найкраща праця з цієї матерії.

На кінець ще одна італійська брошура. Італійська кооперативна література в останніх часах не багата. Кревні недавно заснувшого італійського кооператора Антоніо Верняніні (Ant. Vergnianini) видали недавно в його честь у Римі брошуру. Це повинен був властиво зробити кооперативний союз. Але тому, що покійний належав до старого кооперативного напрямку, отже на жаль так не сталося. У брошурі находимо статті італійських та чужих авторів, де вони зясовують життя і плодотворчу діяльність А. Верняніні. З італійських авторів назвемо туту його давніших співробітників Ґ. Ціборді, Ф. Манфреді, Р.Ріґоля. З чужих є др. Фоке, Черльз Томлінзон та автор цих рядків.

Назвемо ще дві брошури др. Россаріо Лабадесса, проводиря фашистівського кооп. руху. Перша появилася в Римі п. з. „La cooperativa nell' economia corporativa“ (Кооператива в корпоративній економії). Обговорює положення кооперації в корпоративній державі і є найкращою роботою в цій справі. Друга займається споживчими кооперативами, але на жаль не бере під увагу багатої літертури на цю тему в мовах німецькій та англійській.

Очевидно, ми не вичерпали всього, що появилося з кооперативної літератури в світі. Особливо звертає на себе увагу новіша шведська кооп. література, визначні автори, як: T. Ogre, A. Gjöres і A. Hedberg. Нам треба одначе скорочуватися і на цей раз вдовольнитися тим, що сказано.

В. Тотоміанц.

А. Гаврилко: РЕВІЗОРИ ТА РЕВІЗІЯ КООПЕРАТИВ. Книжечка для всіх, що працюють в кооперації, Львів 1935, 8°, стор. 16. (»Кооп. Бібліотека« ч. 11).

У цій книжечці відомий кооперативний популяризатор А. Гаврилко зібрав свій довголітній досвід, як кооперативний інструктор-ревізор, і чимало загальних життєвих рефлексій та обсервацій. З укладу книжки виходить, що вона призначена головно для кооперативного громадянства, а не як інструкторський підручник для самих кооп. ревізорів; одначе нема сумніву, що своїм громадянським розумінням ролі ревізора й завдань кооперації брошурка може причинитись немало до формування світогляду кооперативних ревізорів, люстраторів, інструкторів. З окрема цінні частини брошури, що трактують про обовязки ревізора, як учителя й приятеля-дорадника кооператив, розбиваючи тим вузьке розуміння ролі ревізора, як лише контрольора книг.

Деяке непорозуміння може викликати трактування ролі ідеального ревізора-кооператора, як існуючого факту; краще було б ставити це не в площину ідеалу, до якого треба змагати; тоді педаґоґічна вартість цих місць була би більшою.

Практичну вартість матимуть кінцеві вказівки для орґанів кооперативи, як підготовитися до ревізії і як використовувати побут кооп інструктора в кооперативі.

КООПЕРАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В РУМУНІЇ.

Для нас українців дуже цікаво знати, що в Румунії існує автономна кооперація національних меншин — Мадярів та Німців в Семигороді (на території, відлученій від Угорщини). Цікава тому, що Українцям на Буковині й Бесарабії не вдалося й досі добитися тих прав, які вони там мали за Австрії: права самостійного орґанізування свого культ., осв. та госп. життя.

На території б. Семигороду існують нині два мадярські кооп. союзи та один німецький. Користуючись ласкавими інформаціями одного активного робітника мад. к-ції того району, можемо подати до відома наших чит. слідуюче:

Мадярські кооперативи Семигороду перед війною належали до двох будапештенських централь (ревізійних та господарських): сільські споживчі до союзу (Hangya »Муравель«), кредитові, молочарські й інші с. господарські до Краєвої Центр. Кредитової Каси. З кінцем війни (1919 р.) їх було: 664 кредитових і 600 споживчих; зі зміною політичної приналежности краю вони залишилися без центральної орґанізації. Вони заснували у 1920 році власні осередки: кредитові 1920 року у Клявзенбурґу (рум. Oley). споживчі у Hagyenyed (рум. Aind). До 1929 р. ті союзи мали право ревізії своїх членів-кооператив. Згідно з новим кооп. законом з 1929 року право ревізії відійшло від фахових централь. Мадярські кооперативи оснували два ревізійні союзи: кредитові у Клявзенбурґу, споживчі у Hagyenyed.

Споживчий Союз (теж під назвою Hangya) мав у 1920 р. уділового капіталу 999.500 лей. Сьогодні його уділи виносять около 8,000.000 лей, уділи союзних кооп-в 34 міліони. Резерви 18 міліонів левів; число членів цих кооператив — 90.000. Товаровий оборот гуртівні у 1934 році 70 міл. лей (у 1933 році 67,000.000 левів). Гуртівня має 5 складниць у ріжних містах. Видає у накладі 1000 прим. часопис і другий популярний для родин у накладі 16.000 прим.

Кредитовий і с. госп. союз мав у 1924 році 289 кооп-в зі 81.162 членами, 10,326.325 л. уд. Тих 289 кооп-в мало у 1924 11 міл. вл. капіталу, 43 міл. вкладок.

В минулому році була нова зміна кооп. закону і була велика охота у румунів зліквідувати автономію мадярської та німецької національної кооперації. Одначе до того не дійшло і обидві кооперативні орґанізації одержали і на далі право ревізії. Кооперативи ведуть своє діловодство націон. мовами.

У 1934 році союз мав 380 кооператив зі 103.000 членів. Централя має 42 міл. лей уділового капіталу, кооперативи 70 міл. власного і 277.000 міл. чужого капіталу (вкладок). Серед членів союзу є: 295 кредит. спілок, 72 молочарні і ін.

Пересіч членів на одну мадярську кооп-ву є 247, в румунських кооп-вах 210 осіб. Румунські кооп-ви мають в пересічі 1,640.000 лей вл. ф., мад. 1,950.000.

Закон про віддовження хліборобства, яким зчеркнено 50 процент всіх хлібороб. довгів, підкопав поважно активність кред. к-в і нема виглядів на те, щоби кредитове життя воскресло в найблищих літах.

»З ПРИВОДУ ОДНОЇ ФІКЦІЙНОЇ ПРОБЛЄМИ«.

Так названа моя репліка на відповідь п. Кононенко (в »Жінці« ч. 7, з 15. IV. 1935. під заг. »Економічна незалежність жінки«), з приводу моїх завваг до її статті під тим же заголовком в »Кооп. Республиці« за січень б. р., написана зараз же по появі згаданої відповіді п. К-ко і вже зложена — не могла досі появитися в нашому журналі ізза ріжних технічних перешкод. Зрештою, вже сам заголовок моєї репліки свідчить м. ін. про те, що я не надаю особливої ваги дискусії на тему т. зв. »економічної незалежности жінки« (в розумінні п. К-ко), як впрочім і самій проблємі. Тому завсігди, при уложенні змісту вийшовших в міжчасі чисел »К. Р.«, я охоче уступав своє місце статтям і проблємам, які більше цікавили наш журнал, вповні погоджуючись (як, зрештою, й сама п. К-ко) з таким примусово повільним темпом дискусії. Не можна було помістити її й в цьому числі »К. Р.«. Думаю, що вона — може — побачить світ у вересневому числі нашого журналу. **Віталій Левицький.**